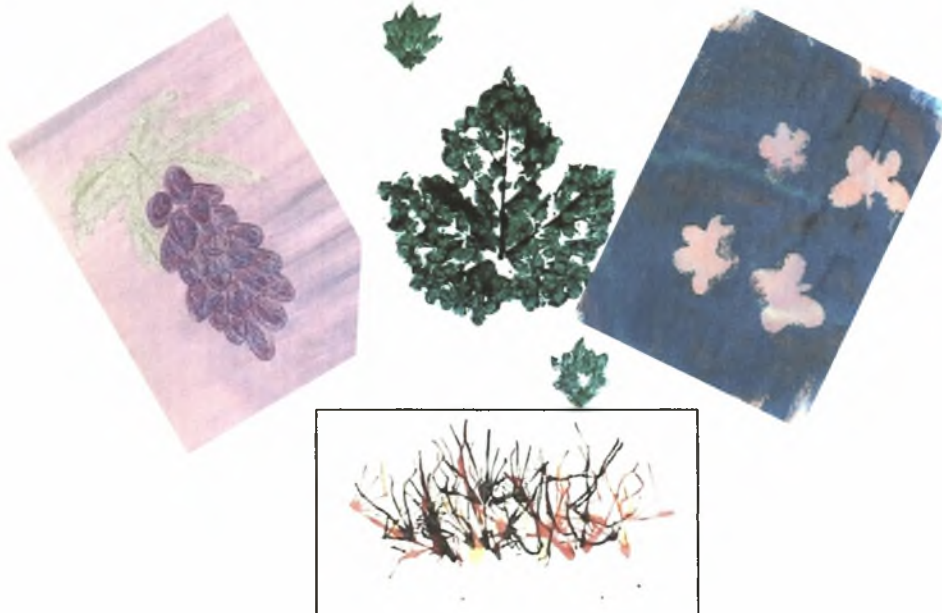

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕ ΧΡΩΜΑ

ΟΝΟΜΑ: ΓΚΑΓΚΑΚΗ ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

A.M.: 0201103

ΕΞΑΜΗΝΟ: 11^ο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΑΠ. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ

ΤΖ. ΜΩΡΑΪΤΗ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 3672/1
Ημερ. Εισ.: 18-12-2006
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2006
ΓΚΑ

Στην αδερφή μου, Γεωργία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	ΣΕΛ 3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....»	4

Α' ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....»	9
1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ.....»	10
1.1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.....»	10
1.2. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.....»	12
1.2.1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΗΠΙΟΥ.....»	12
1.2.2. ΜΟΡΦΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.....»	14
1.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ.....»	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....»	22
2. ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ.....»	23
2.1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ.....»	23
2.2. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ.....»	23
2.3. ΧΡΗΣΗ ΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ.....»	24
2.4. ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ.....»	25
2.5. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ.....»	31

2.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ – ΥΛΙΚΩΝ.....»48	
ΠΙΝΑΚΑΣ.....»49	

Β' ΜΕΡΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΟ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....»51	
<i>Α' ΕΝΟΤΗΤΑ- ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....»52</i>	
ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ.....»53	
<i>Β' ΕΝΟΤΗΤΑ- ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....»70</i>	
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....»72	
1 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΑΧΤΥΛΟΜΠΟΓΙΕΣ.....»73	
2 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΚΑΛΑΜΑΚΙ.....»75	
3 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΣΦΟΥΓΓΑΡΙΑ.....»77	
4 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΦΡΟΤΑΖ.....»79	
5 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΚΟΛΛΑ.....»81	
6 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΔΑΧΤΥΛΟΤΥΠΩΜΑΤΑ.....»83	
7 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΧΡΩΜΑΤΟΜΟΥΤΖΟΥΡΕΣ.....»85	
8 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ – ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ.....»87	
9 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΠΑΤΙΚ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΧΑΡΤΙ.....»89	
10 ^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΜΕΙΓΝΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟ ΣΒΗΣΙΜΟ.....»91	
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....»93	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.....»96	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....»98	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....»100	
1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....»101	
2. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ- ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....»106	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρέπει να παραδεχτώ ότι θεωρούσα πολύ δύσκολη υπόθεση την εκπόνηση μιας πτυχιακής εργασίας. Το θέμα, η δομή της εργασίας και το περιεχόμενο της ήταν για μένα μια δύσκολη επιλογή. Η εργασία μου έπρεπε να έχει ένα ενδιαφέρον θέμα, μια συγκροτημένη δομή και ένα πλούσιο περιεχόμενο, πράγμα το οποίο αποδείχτηκε στην πορεία ότι δεν ήταν και τόσο δύσκολο.

Για το μόνο που ήμουν σίγουρη ήταν ότι ήθελα να ασχοληθώ με κάτι οικείο στα παιδιά αλλά συγχρόνως γεμάτο χρώμα, δημιουργία και φαντασία. Στο μόνο γνωστικό αντικείμενο που θα μπορούσα να συναντήσω αυτά τα στοιχεία ήταν τα εικαστικά και ειδικότερα ο τομέας της ζωγραφικής. Το πρώτο πράγμα που μας έρχεται στο νου όταν μιλάμε για ζωγραφική είναι τα χρώματα, τα οποία ερεθίζουν τη φαντασία των παιδιών και τα ωθούν στην εικαστική δημιουργία. Έτσι προέκυψε η τελική επιλογή του θέματος μου «Τεχνικές Ζωγραφικής με Χρώμα».

Ο χώρος του νηπιαγωγείου ήταν το ιδανικό μέρος για να πειραματιστώ πάνω στο θέμα που είχα επιλέξει. Αυτό που ήθελα να ανακαλύψω ήταν αν τα παιδιά θα έδειχναν ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες που είχα οργανώσει και σκόπευα να υλοποιήσω και αν τελικά θα επιβεβαιωνόταν όλα όσα είχα σκεφτεί.

Η πτυχιακή μου εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των τεχνικών ζωγραφικής με χρώμα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο νηπιαγωγείο για την επίτευξη παιδαγωγικών στόχων. Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτός ο πρωταρχικός στόχος θα έπρεπε να ερευνήσω ποια υλικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθούν αυτές οι τεχνικές π.χ. νερομπογιές, τέμπερες, μαρκαδόροι, λαδοπαστέλ κ.τ.λ., ποια χρώματα προτιμούν πιο πολύ τα παιδιά και πως να τα αναμείξουνε για να δημιουργήσουν άλλες αποχρώσεις, ποιος ο παιδαγωγικός σκοπός των ζωγραφικών δραστηριοτήτων και ειδικότερα των τεχνικών ζωγραφικής και ποιες ικανότητες και δεξιότητες θα αναπτύξουν τα παιδιά χρησιμοποιώντας αυτές τις τεχνικές ζωγραφικής.

Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται σε δυο μέρη: Το θεωρητικό και το πρακτικό/ ερευνητικό.

Το θεωρητικό μέρος της εργασίας περιλαμβάνει δυο κεφάλαια. Το ένα ασχολείται με τη δημιουργική έκφραση, τους σκοπούς, τους στόχους της και τις μορφές που παίρνει στο νηπιαγωγείο. Το άλλο μέρος ασχολείται ειδικά με τον τομέα της ζωγραφικής δηλαδή τις δραστηριότητες ζωγραφικής, τους στόχους τους, τα υλικά και τις τεχνικές.

Το πρακτικό/ ερευνητικό μέρος περιλαμβάνει την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην τάξη ενός παιδικού σταθμού η οποία στηρίζεται στην οργάνωση και υλοποίηση δέκα οργανωμένων δραστηριοτήτων. Επίσης, το μέρος αυτό περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, τις υποθέσεις πριν την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αλλά και τα τελικά συμπεράσματα που προέκυψαν μετά το πέρας αυτής.

Στη συνέχεια, περικλείεται ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο μοιράστηκε σε είκοσι εν ενεργεία νηπιαγωγούς παιδικών σταθμών. Σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν να ερευνηθεί ποια υλικά, εργαλεία και τεχνικές χρησιμοποιούνται στις εικαστικές δραστηριότητες στο χώρο του νηπιαγωγείου. Καθώς επίσης πως χρησιμοποιούνται τα παραπάνω και πως εξοικειώνονται τα παιδιά με τα υλικά που σχετίζονται με τον τομέα της ζωγραφικής. Ακολουθεί εκτενή ανάλυση του ερωτηματολογίου με πίνακες και διαγράμματα, καθώς και τα τελικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών. Η εργασία κλείνει με τη βιβλιογραφία και μ' ένα παράρτημα με φωτογραφίες τόσο από τις ώρες υλοποίησης των δραστηριοτήτων όσο και από κάποια έργα των παιδιών αυτούσια και των υλικών που χρησιμοποιήθηκαν για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων.

Πέρα απ' όλα αυτά, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους εκείνους τους ανθρώπους που στάθηκαν αρωγοί και πολύτιμοι βοηθοί σ' όλες τις φάσεις της υλοποίησης αυτής της εργασίας.

Πάνω απ' όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους επιβλέποντες καθηγητές μου: τον κύριο Α. Μαγουλιώτη, Επίκουρο καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης και την κυρία Τζ. Μωραΐτη, ειδική επιστήμονα του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, οι οποίοι με την υπομονή και την βοήθεια τους συνέβαλλαν καταλυτικά στο να φέρω εις πέρας ένα τόσο πρωτόγνωρο για μένα εγχείρημα.

Α' ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

1.1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

1.2. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.

1.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

1.1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.

Η Δημιουργική έκφραση ορίζεται ως μια μορφή, ένας τομέας της Αγωγής που σκοπός της είναι η αισθητική καλλιέργεια του ατόμου και στην προκειμένη περίπτωση του παιδιού. Με την ανάπτυξη της Δημιουργικής έκφρασης δημιουργούνται οι προϋπόθεσης το άτομο να αποκτήσει την ικανότητα να δημιουργεί το ίδιο μια μορφή Τέχνης. Οι τρεις βασικοί σκοποί της Δημιουργικής έκφρασης είναι: ο κοινωνικός, ο τεχνικός- επαγγελματικός και ο αισθητικός.

Η Αισθητική ως επιστημονικός και φιλοσοφικός όρος εισάγεται για πρώτη φορά στη φιλοσοφία κατά το 18^ο αιώνα από το Γερμανό φιλόσοφο και αισθητικό Alexander G. Baumgarten (1714-1762).

Σήμερα «Αισθητική» καλείται κάθε δραστηριότητα που έχει ως αντικείμενο το ωραίο και την τέχνη. Η «Αισθητική» εξετάζει γενικά κάθε καλαισθητική δημιουργία, απόλαυση και κρίση.¹ Η Δημιουργική έκφραση ετυμολογικά ερμηνεύεται σαν μέρος του γενικού ορού της «Αγωγής», το οποίο πραγματεύεται την «αισθητική» καλλιέργεια του ατόμου. «Η Δημιουργική έκφραση» είναι ένας τομείς της αγωγής που σκοπεύει στη αισθητική ανάπτυξη του ατόμου με σκοπό να το κάνει ικανό να απολαμβάνει και να δημιουργεί το ωραίο, τη φύση και την τέχνη.²

Η Παιδαγωγική Επιστήμη δικαιώνει αυτούς που υποστηρίζουν πως « η ομορφιά υπάρχει τόσο στην περιοχή της τέχνης όσο και στην αισθητική πραγματικότητα που μας περιβάλλει, στη φύση.» Από τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η «Δημιουργική έκφραση» ως παιδαγωγική πράξη συμπεριλαμβάνει στο αντικείμενο της τόσο το

¹ Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τόμος πρώτος, σελ. 250.

² ΤΡΟΥΛΗ, Γ.: Η Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Γρήγορη, Αθήνα 1991, σελ. 31.

ωραίο των έργων τέχνης και γενικά τις μορφές της αλλά και το ωραίο της φύσης που μας περιβάλλει.

Οι σημαντικότεροι τομείς της Δημιουργικής έκφρασης είναι: οι κοινωνικοί, οι τεχνικοί – επαγγελματικοί και οι αισθητικοί.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: Σε όλες τις κοινωνίες των ανθρώπων από τις πρωτόγονες κοινωνίες μέχρι και τις σύγχρονες η τέχνη χρησιμοποιήθηκε για να επιτευχθούν διάφοροι κοινωνικοί στόχοι. Ο σημαντικότερος απ' αυτούς είναι η συμβολή της στη μορφωτική ανάπτυξη αλλά και στην αναβάθμιση γενικά του κοινωνικού βιοτικού τους επιπέδου. Η Δημιουργική έκφραση και γενικότερα η τέχνη αποτελεί την μόνη παγκόσμια γλώσσα που είναι περισσότερο κατανοητή από κάθε άλλη γλώσσα, που μιλάει κατευθείαν στις ψυχές όλων των ανθρώπων της γης.³ Με λίγα λόγια η Δημιουργική έκφραση συμβάλλει στην συναδέλφωση των λαών και στην επίτευξη της ειρήνης στην οικουμένη. Για να πραγματοποιηθούν όμως οι σκοποί της Δημιουργικής έκφρασης πρέπει να ξεπεραστούν τα εμπόδια που πηγάζουν από τις πολιτικές, πολιτιστικές και κομματικές διαφορές μεταξύ των λαών. Για τους λόγους αυτούς τα παιδιά μπορούν και πρέπει να αναγνωρίσουν ότι οι οπτικές μορφές είναι ένα ισχυρό μέσο κοινωνικής έκφρασης όχι μόνο στη δική μας κοινωνία αλλά και σε άλλους πολιτισμούς.

ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ: Η πρακτικότητα και λειτουργικότητα των προϊόντων στις βιομηχανικές κοινωνίες επηρεάζονται ανάλογα τόσο από την αισθητική παρουσία του χώρου και των λειτουργιών της κατανάλωσης, όσο και από την αισθητική εμφάνιση των καταναλωτικών αγαθών. Αυτό αποτελεί τον τεχνικό – επαγγελματικό σκοπό της Δημιουργικής έκφρασης μέσω της προσπάθειας σύζευξης της πρακτικής αξίας των αγαθών με την αισθητική τους αξία. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός της Δημιουργικής έκφρασης είναι απαραίτητο ο άνθρωπος να το συνειδητοποιήσει από την νηπιακή – παιδική του ηλικία, να κατανοήσει την αισθητική αξία του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται και να συνειδητοποιήσει την αξία που έχει το φυσικό και

³ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ, Α.: Σχεδιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου, Αθήνα 1983, σελ 303.

τεχνικό περιβάλλον για την ψυχική του διάθεση και την απόδοση του στην εργασία.

ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΘΑΡΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΙ: Ο κύριος και καθαρά αισθητικός σκοπός της Δημιουργικής έκφρασης είναι η καλλιέργεια της ευαισθησίας του παιδιού, με αλλά λόγια σκοπός της είναι να μυήσει το παιδί στις αισθητικές αξίες του ωραίου και να το κάνει να αντιλαμβάνεται και να βιώνει την ομορφιά οπου και σε οποια μορφή την συναντήσει. Η Δημιουργική έκφραση ανάγεται τελικά σε μορφωτικό ιδεώδες που παίζει ρολό ανθρωπιστικό, που εξευγενίζει και εξυψώνει τον άνθρωπο προς έναν όμορφο και ηθικό κόσμο πάνω από ανθρώπινες αδυναμίες, ατέλειες και μικρότητες, πάνω από τις ασχήμιες της ζωής και τις αισθησιακές ορέξεις του ανθρώπου⁴

1.2. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Στο υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου πρωταρχικό και σημαντικό ρόλο παίζει η Δημιουργική έκφραση διότι σκοπεύει στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην καλλιέργεια των αισθητικών αξιών. Οι μορφές Δημιουργικής έκφρασης είναι: η ρυθμική αγωγή, η μουσική αγωγή, η θεατρική αγωγή και από τις εικαστικές τέχνες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο νηπιαγωγείο είναι: το ιχνογράφημα, η ζωγραφική, η πλαστική – πηλοπλαστική και οι χειροτεχνικές εργασίες.

1.2.1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΗΠΙΟΥ.

Ο σκοπός της Δημιουργικής έκφρασης στο νηπιαγωγείο δεν είναι βεβαία να κάνει το νήπιο «καλλιτέχνη» αλλά μέσω των καταλλήλων δραστηριοτήτων να υποβοηθήσει την αισθητική αυτοέκφραση του νηπίου με την Δημιουργική έκφραση του νηπίου γίνεται ικανό να δημιουργεί το ίδιο τέχνη, να κατασκευάζει αισθητικά αντικείμενα, να αναγνωρίζει και

---

⁴ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Ε. : Φιλοσοφία και παιδεία, Αθήνα 1977, σελ. 248.

να αντιλαμβάνεται την αισθητική τους αξία, να χαίρεται τη χαρά της προσωπικής του δημιουργίας.⁵

Με την Δημιουργική έκφραση δεν καλλιεργούνται μονό οι αισθητικές αξίες του παιδιού αλλά ταυτόχρονα και όλες οι άλλες δημιουργικές του δυνατότητες: σωματικές, νοητικές, ηθικοκοινωνικές κ.ά. Γι' αυτό υποστηρίζεται από παιδαγωγούς ότι «η Δημιουργική έκφραση αποτελεί τον ενωτικό κρίκο που συνδέει όλους τους άλλους τομείς της γενικής αγωγής, δηλαδή τη σωματική, διανοητική, ηθική, θρησκευτική και κοινωνική αγωγή». ⁶

Έτσι η Δημιουργική έκφραση συμβάλλει αποφασιστικά και στις άλλες πτυχές της ανάπτυξης του νηπίου. ⁷Έτσι μέσω της αισθητικής καλλιέργειας αναπτύσσεται και διαμορφώνεται ο νοητικός και συναισθηματικός κόσμος του νηπίου καθώς και η φαντασία και η ευαισθησία του. Γενικά, μέσω της Δημιουργικής έκφρασης προάγεται η ψυχοπνευματική ανάπτυξη του νηπίου και καλλιεργούνται οι ειδικές ικανότητες που καθιστούν το νήπιο άξιο να αναγνωρίζει και να μυείται στις αισθητικές αξίες οι οποίες είναι αξίες της κοινωνικής ζωής.

Για τους παραπάνω λόγους ο νηπιαγωγός πρέπει να υποβοηθήσει το νήπιο ν' αναπτύσσει αισθητική ή καλλιτεχνική δραστηριότητα, να νιώθει και το ίδιο σαν ένας μικρός «καλλιτέχνης», να αισθάνεται ενθουσιασμό και χαρά για τη δική του «καλλιτεχνική δημιουργία» συντελώντας έτσι το ίδιο στην αυτοέκφραση και ανάπτυξη του. Αποστολή του νηπιαγωγού δεν είναι να ασκήσει έλεγχο ή να επέμβει για διόρθωση, γιατί στη δημιουργική δραστηριότητα του νηπίου δε χρειάζεται καμιά διδασκαλία. ⁸

Όλα τα έργα του νηπίου, από τις απλές γραμμές, από τις απλές γραμμές, από τα ιχνογραφικά «ορνιθοσκαλισματα» και τις άλλες μορφές των δραστηριοτήτων της ηλικίας του (3-6 ετών) δεν είναι χωρίς νόημα, αντίθετα περιέχουν μηνύματα, είναι κάποιες ιστορίες που μιλούν μέσα

⁵ ΚΑΛΟΥΡΗ – ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΟΥΡ. : Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Δίπτυχο, Αθήνα 1985, σελ. 19. ΔΑΒΑΚΗ, Π. : Η Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Αθήνα 1979, σελ. 33.

⁶ ΤΡΟΥΛΗ, Γ. : ο. σελ. 35.

⁷ ΠΑΠΠΑ, ΑΘ. : Μαθοκεντρική διδασκαλία, Βιβλία για όλους, Αθήνα 1987, τόμος πρώτος, σελ. 52.

⁸ ΚΟΦΦΑΣ, ΑΛ. : Δραστηριότητες Αισθητικής Αγωγής στο νηπιαγωγείο, Αθήνα 1989, σελ. 56.

μας, είναι ίσως εξωτερικευση κάποιων προσωπικών βιωμάτων των παιδιών. Είναι δηλαδή τόσο εκφραστικά τα έργα αυτά, ώστε μπορούν να τα ζηλεύουν ακόμα και μεγαλύτεροι καλλιτέχνες.⁹

1.2.2. ΜΟΡΦΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.

Στο νηπιαγωγείο χρησιμοποιούνται διαφορές δραστηριότητες ως μορφές Δημιουργικής έκφρασης, οι οποίες παρουσιάζουν το ωραίο και την ομορφιά της Φύσης, της Τέχνης και της ζώνης.

Μερικές από τις μορφές Δημιουργικής έκφρασης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο σύγχρονο νηπιαγωγείο ως μέσα για αισθητική ανάπτυξη των νηπίων είναι οι εξής: ο ρυθμός ή ρυθμική αγωγή, το παραμύθι, ο χορός, η μουσική, τα ποιήματα, η οίηση στον έντεχνο λόγο και η επαφή με τα δημιουργήματα της ελληνικής και παγκόσμιας τέχνης.¹⁰

Από τις εικαστικές τέχνες μπορούν να εφαρμοστούν στο νηπιαγωγείο: το ικνογράφημα, η ζωγραφική και χειροτεχνικές εργασίες ή κατασκευές. Επίσης άλλες μορφές είναι η δραματική και θεατρική έκφραση και ο χορός.

Αναλυτικά οι μορφές της Δημιουργικής έκφρασης παρουσιάζονται ως εξής:

ΜΟΥΣΙΚΗ: Η μουσική στο νηπιαγωγείο δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να εκφραστεί ελεύθερα και να αναπτύξει αρμονικά την προσωπικότητα του. συνεπώς η μουσική αγωγή δεν είναι μόνο Δημιουργική έκφραση αλλά και αισθητηριακή αγωγή γιατί καλλιεργεί την αίσθηση της ακοής και βοηθά να αναπτυχθεί η ακουστική ικανότητα του νηπίου.

Με την μουσική δεν έχουμε ως σκοπό να κάνουμε τα νήπια μουσικούς, αλλά να τα βοηθήσουμε να συμμετέχουν ενεργά στις κατευθυνόμενες μουσικές δραστηριότητες, να ενθαρρύνονται στη

⁹ ΓΕΡΟΥ, Θ.: Το συμβολικό παιχνίδι βάση και αφετηρία καλλιτεχνικής δραστηριότητας στο σχολείο, Δίπτυχο, Αθήνα 1984, σελ. 93.

¹⁰ ΚΟΦΦΑΣ, ΑΛ.: ο.π. σελ. 60.

μουσική πράξη, να αναγνωρίζουν και να συνειδητοποιούν τον κόσμο των διαφορών ήχων του περιβάλλοντος τους αλλά και να μπορούν να αναπαράγουν τους ήχους που άκουσαν είτε με τη φωνή τους είτε με τη χρήση μουσικών οργάνων και μάλιστα με τον ίδιο ρυθμό, τη μελωδία και τον τονισμό. ¹¹

Γενικά με τις ποικίλες δραστηριότητες μουσικής (τραγούδια, ενεργητική μουσική ακρόαση, μουσικά παιχνίδια, ρυθμό και κίνηση, χρήση οργάνων κ.τ.λ.) το νήπιο θέτει σε δράση όλες τις ικανότητες, με τις οποίες μπορεί από τη μια πλευρά να αναπτύξει στο νηπιαγωγείο και ποικίλες άλλες δραστηριότητες (ρυθμικές, γλωσσικές, ικνογραφικές, κ.ά.) εκφράζοντας έτσι τη συγκίνηση του, που αισθάνθηκε από τη μουσική. ¹²

ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Οι δραστηριότητες του ρυθμού ή της κίνησης, δηλαδή οι δραστηριότητες της «φυσικής αγωγής» αποτελούν συμπλήρωμα της μουσικής αγωγής. Οι δραστηριότητες αυτές ικανοποιούν την ανάγκη του νηπίου για ψυχοκινητική έκφραση, μέσω της οποίας ευνοείται η όλη ψυχοσωματική αγωγή του, η κοινωνικοποίηση του η αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη του συνόλου της προσωπικότητας του.

Η φυσική αγωγή εξοικειώνει το παιδί με το ρυθμό μαθαίνει να διακρίνει τους ρυθμικούς ήχους και να τους απολαμβάνει, το κάνει ικανό να πειθαρχεί την κινητικότητα του στο ρυθμό και να ελέγχει τις βασικές του σωματικές κινήσεις και μετακινήσεις, (βάδισμα, τρέξιμο κ.τ.λ.) μέσα στο χώρο της δράσης του, το υπονοηθεί να εκφράζεται ρυθμικά, να ρυθμίζει την αναπνοή του, να χρησιμοποιεί τη φωνή του στο τραγούδι και γενικά να οργανώνει τις κινητικές και νοητικές πράξεις του. το επίκεντρο των δραστηριοτήτων αυτών είναι ο ρυθμός. ¹³

Για να μπορέσει το νήπιο να εκφραστεί δημιουργικά με το σώμα του και τις κινήσεις του, θα πρέπει να το βοηθήσει η φυσική αγωγή. Δραστηριότητες φυσικής αγωγής ενθαρρύνουν το κάθε νήπιο να είναι

¹¹ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ- ΔΗΜΑΚΗ, Ε.: Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου Τάξη Ενιαίου Πολυκλάδου Λυκείου, 1986, σελ. 80.

¹² ΤΡΟΥΛΗ, Γ.: ο.π. σελ 119.

¹³ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Η.: Η τέχνη στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο, τεύχος β, 1983, Δίπτυχο, σελ. 20.

δημιουργικό, να καθορίζει και να επιλύει μόνο του τα προβλήματα του. Η ρυθμική αποτελεί πλέον ένα μέσον έκφρασης για το παιδί. Μέσα από τη φυσική αγωγή μαθαίνει ότι ο χρόνος έχει διάρκεια, τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο και ότι υπάρχει κυκλική επανάληψη κάποιων χρονικών διαστημάτων.

ΘΕΑΤΡΟ - ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ: «Η δραματοποίηση είναι ένα παιδαγωγικός τρόπος που οδηγεί το παιδί να βιώσει και να μεταλλάξει σε εμπειρίες τις πληροφορίες – γνώσεις και τις συνειδητές και ασυνειδητες ποιότητες του εσωτερικού του κόσμου, εκφράζοντας τις δυναμικά μέσα απ' το σώμα του στον εξωτερικό κόσμο.»¹⁴

Αποτελεσματικά μέσα ψυχαγωγίας και έκφρασης των παιδιών αποτελούν η δραματοποίηση, το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών. Είναι όλα αυτά τα είδη θεατρικής αγωγής μέσα για την πολύπλευρη ανάπτυξη ενός παιδιού, π.χ. της γλωσσικής ανάπτυξης, της συναισθηματικής, της κοινωνικής κ.α.

Το νηπιαγωγείο επιδιώκει με τη δραματοποίηση να υποβοηθήσει το νήπιο να αυτοαποκαλυφθεί και να αυτοεκφραστεί και όχι να γίνει καλλιτέχνης ή ηθοποιός. Η αυτοαποκάλυψη και αυτοέκφραση του νηπίου είναι δυνατή με τη δραματοποίηση, η οποία είναι εύκολη για το νήπιο, χάρη στα χαρακτηριστικά της ηλικίας του: την πλούσια φαντασία και τη μιμητική του τάση. Η δραματοποίηση από τη πλευρά της στηρίζει την καλλιέργεια της φαντασίας, τη μιμητική ικανότητα και την ευαισθησία του νηπίου.¹⁵

Το κουκλοθέατρο είναι ένα είδος θεάτρου στο οποίο αντί συναντούμε ήρωες και διάφορα αντικείμενα όπως: κούκλες και μαριονέτες, ομοιώματα ίσως ανθρώπων και ζώων, φυτών και άλλων αντικειμένων που «ζωή» παίρνουν από μας και κυρίως από τα ίδια τα παιδιά.¹⁶ «Στο κουκλοθέατρο», κατά τον κ. Μαγουλιώτη, «δρουν κούκλες

¹⁴ ΑΛΚΗΣΤΙΣ. : Το βιβλίο της δραματοποίησης, Αθήνα 1998, σελ. 42.

¹⁵ ΤΡΟΥΛΗ, Γ.: ο.π. σελ. 132.

¹⁶ ΤΣΟΥΡΕΚΗ, Δ., : Σύγχρονη Παιδαγωγική, Αθήνα 1981, σελ. 158.

τις οποίες ζωντανεύουν άνθρωποι, κρυμμένοι τις περισσότερες φορές από τους θεατές.»¹⁷

«Κούκλα» σύμφωνα με τον κ. Μαγουλιώτη είναι «αυτό που δεν υπάρχει στη φύση ή αυτό που εμείς θα θέλαμε να έχουμε.» Η κούκλα φτιάχνεται με διάφορα υλικά και διαμορφώνεται ανάλογα με τις προσωπικές ιδέες μας.

Η κουκλοθεατρική έκφραση παρότι είναι δυσκολότερη από τη δραματοποίηση, είναι πιο συναρπαστική και γοητευτική για τα μικρά παιδιά. Η καλλιέργεια του προφορικού λόγου, η οργάνωση της σκέψης και η ανάπτυξη της φαντασίας είναι οι σημαντικότεροι στόχοι του κουκλοθέατρου. Το κουκλοθέατρο αποτελεί για τα παιδιά μέσο ψυχαγωγίας, μέσο γλωσσικής, συναισθηματικής, χειροτεχνικής έκφρασης και μέσο κοινωνικοποίησής τους, η οποία θα προκύψει από τη συνεργασία για το ανέβασμα μιας παράστασης.¹⁸

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ:

Τα εικαστικά περιλαμβάνουν τέσσερις επιμέρους τομείς :

α. Την ικνογραφία: η ικνογραφία είναι το πρώτο στάδιο της καλλιτεχνικής εμπειρίας του παιδιού και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο διάγνωσης της προσωπικότητας του. Βάζει δηλαδή τα θεμέλια για την κατανόηση της εικαστικής γλώσσας. Μ' αυτή την έννοια επιτυγχάνεται η είσοδος στον τρόπο κατανόησης του κόσμου από το παιδί και η οικοδόμηση μιας εικαστικής επικοινωνίας με αυτό για θεραπευτικούς σκοπούς. Σύμφωνα με ερευνητές η παιδική ικνογραφία περνά από τέσσερα εξελικτικά στάδια: 1) του μουτζουρώματος, 2) του αποτυχημένου ρεαλισμού, 3) του διανοητικού ρεαλισμού και 4) του οπτικού ρεαλισμού. Τα χρώματα που χρησιμοποιεί το παιδί για τα ικνογραφήματα του φανερώνουν την ψυχολογική του κατάσταση και τον χαρακτήρα του. Επίσης ανάλογα με τους δυο αυτούς παράγοντες επιλέγει και τα θέματα του.

¹⁷ ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α., : Κουκλοθέατρο 1, Πώς στήνεται ένα έργο. Καστανιώτη, Αθήνα 1999,σελ. 13

¹⁸ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ – ΔΗΜΑΚΗ, Ε.: ο.π. σελ. 155.

β. Τη ζωγραφική: η ζωγραφική είναι το πιο αγαπητό γνωστικό αντικείμενο στα παιδιά. Τα νήπια ζωγραφίζουν τα πάντα: ότι παρατηρούν, ότι σκέφτονται και το σχεδιάζουν. Τα χρώματα και τα υλικά που χρησιμοποιούν τα παιδιά είναι ποικίλα, όπου είναι ελκυστικά και κατάλληλα για τα ίδια. Η ζωγραφική είναι στην ουσία αγωγή της δημιουργικότητας και της ανάπτυξης της ικανότητας του παιδιού να εξωτερικεύει τα αισθήματά του με εικονικές παραστάσεις. Τα παιδιά με τη ζωγραφική παρατηρούν, πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, ερευνούν και χρησιμοποιούν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης.

Το θεματικό περιεχόμενο της ζωγραφικής εξαρτάται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και τα κατάλληλα ερεθίσματα. Οι εικόνες της άμεσης αντίληψης που καταγράφονται από τις αισθήσεις, εμπλουτίζονται με τις παλιές του εμπειρίες, γνώσεις, αναμνήσεις και μεταμορφώνονται με τη φαντασία σε κάτι καινούριο, που απεικονίζονται στα δημιουργήματα του. Το παιδί μέσω της φαντασίας του δημιουργεί νέες σκέψεις και ιδέες και απελευθερώνει το αίσθημα του.

Η ζωγραφική, που από τη φύση της είναι το πιο εξελιγμένο γνωστικό αντικείμενο, απαιτεί έναν εξοπλισμό ιδιαίτερο και μια ιδιαίτερη εγκατάσταση μέσα σ' ένα χώρο διευθετημένο. Είναι μια δραστηριότητα πλούσια σε παιδευτικές αρετές και η σημασία της για την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών είναι τεραστία.

γ. Τη χειροτεχνία: Οι χειροτεχνικές δραστηριότητες του νηπίου ξεκινούν από το σπίτι και ειδικότερες από το οικογενειακό του περιβάλλον. Όταν το νήπιο μέσω του παιχνιδιού παίρνει για πρώτη φορά λάσπη ή ζυμάρι για να φτιάξει ένα σχήμα ή παίρνει ένα ψαλίδι για να κόψει κάτι, αρχίζει να έρχεται σε πρώτη επαφή με τις χειροτεχνικές εργασίες. Ωστόσο τις χειροτεχνικές δραστηριότητες του νηπίου τις ενθαρρύνει και τις καλλιεργεί συστηματικά πια το νηπιαγωγείο γιατί οι δραστηριότητες αυτές βοηθούν το νήπιο να απελευθερώσει και να αναπτύξει τις δημιουργικές του δυνάμεις σε όλους τους τομείς της βιωματικής και ψυχοπνευματικής του ανάπτυξης (ψυχοκινητική,

νοητική, γλωσσική, συναισθηματική, αισθητική, κοινωνική ανάπτυξη κ.τ.λ.)

Τομείς που αναπτύσσονται από τις χειροτεχνικές δραστηριότητες είναι η ψυχοκινητική, νοητική-γλωσσική, συναισθηματική, αισθητική, κοινωνική ανάπτυξη και ηθικό-θρησκευτική ανάπτυξη του νηπίου.¹⁹ Οι χειροτεχνικές εργασίες αποτελούν μια μορφή παιχνιδιού, οι οποίες θα βοηθήσουν το παιδί να ψυχαγωγηθεί και να αναπτύξει τις νοητικές και ψυχικές του λειτουργίες. Τέλος, τα χειροτεχνικά έργα συμβάλλουν στην προαγωγή της σωματικής υγείας, την άσκηση της κινητικότητας και γενικά έχουν σημασία ψυχοκινητική, ειδολογική, παιδαγωγική, μορφωτική, ψυχοδιαγνωστική και ψυχοθεραπευτική. Τέλος τα έργα αυτά πετυχαίνουν την κινητοποίηση όλων των αισθήσεων και όλων των οργάνων.

δ. Την πλαστική: Οι πλαστικές δραστηριότητες αποτελούν μια ευκαιρία για την ανάπτυξη της επιδεξιότητας του χεριού ήδη από την προνηπιακή ηλικία. Με τις δραστηριότητες αυτές το νήπιο συνειδητοποιεί τον εαυτό του και κατ' εξοχήν κατανοεί την έννοια του χώρου. Τα παιδιά ασχολούνται με ποικίλα και εύπλαστα υλικά, με τα οποία δοκιμάζονται οι δυνατότητες τους στις τρεις διαστάσεις και θέτουν σε λειτουργία την δημιουργικότητα τους. Επίσης, αναπτύσσεται η οπτική τους αντίληψη και θέτονται σε λειτουργία η συνεργασία ματιών- χεριών. Ειδικότερα ο πηλός αποτελεί μια δημιουργική δραστηριοποίηση, για έκφραση και ανάπτυξη του παιδιού, όπως επίσης αποτελεί σπουδαίο μέσο για πνευματική καλλιέργεια και πρόοδο του ανθρώπου.

Η πλαστική όχι μόνο υποβοηθά το νήπιο να εκφράσει τις έμφυτες και δημιουργικές ικανότητες του, αλλά βοήθα γενικότερα την αρμονική καλλιέργεια των δυνάμεων του σε όλους τους τομείς της ψυχοσωματικής ανάπτυξης του. Τέλος, οι χειρονακτικές δραστηριότητες εμπλουτίζουν στα παιδιά την υπομονή και επιμονή τους, αισθάνονται συναισθηματική ικανοποίηση ύστερα από πετυχημένες δραστηριότητες, αναπτύσσουν

¹⁹ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ -ΔΗΜΑΚΗ, Ε.: Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου, Αθήνα 1986, σελ.53.

πνεύμα συνεργασίας μέσα στην ομάδα, αποκτούν συνήθειες για την τακτοποίηση των υλικών και των πραγμάτων τους μετά από το τέλος κάθε εργασίας τους.²⁰

1.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ.

Για να είναι οι δραστηριότητες του νηπιαγωγείου επιτυχημένες ευχάριστες και επωφελείς για τα παιδιά, πρέπει να είναι ψυχολογικά και παιδαγωγικά θεμελιωμένες, δηλαδή να αναπτύσσονται με τον πρέποντα ψυχολογικό και παιδαγωγικό τρόπο.²¹

Ο ρόλος του δασκάλου είναι διπλός, του εμπυκωτή και του καθοδηγητή. Ως εμπυκωτής ο νηπιαγωγός οφείλει να αφήνει το παιδί να εκφράζεται ελεύθερα, να παρουσιάζει ποικίλες δραστηριότητες ώστε να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν όλα τα παιδιά και να οργανώνει ομαδικές δραστηριότητες ώστε να ευνοούνται οι κοινωνικές επαφές μεταξύ των παιδιών. Ως καθοδηγητής θα πρέπει να κατευθύνει τις δραστηριότητες με τέτοιο τρόπο ώστε να προσαρμόζονται στην ατομικότητα και την ιδιαίτερη φαντασία του νηπίου και ακόμα να εφαρμόζει την αρχή της αυτενεργείας χωρίς να διορθώνει τα νήπια αλλά να τα επιβραβεύει συνεχώς. Να ενθαρρύνει την αυθόρμητη και πρότυπη κατασκευή και όχι την αντιγραφή και την απομίμηση.

Η αισθητική ευαισθησία και καλλιέργει του παιδαγωγού θεωρείται δεδομένη, καθώς και η πίστη του στη μορφωτική άξια της τέχνης. Οι παιδαγωγικές πρωτοβουλίες που θα παίρνει αποσκοπούν στην προώθηση της καλλιτεχνικής έκφρασης των παιδιών, καθοδηγεί και ενθαρρύνει χωρίς να υποβάλλει. Η στάση του είναι μόνο συντονιστική, συμβουλευτική και παραινετική, χωρίς να παρέχει λύσεις- μοντέλα, που σταματούν την αυθόρμητη παραγωγή. Ο παιδαγωγός δεν παρεμβαίνει στην εκφραστική διάθεση του παιδιού, δεν καταπνίγει την τόλμη της

---

²⁰ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ – ΔΗΜΑΚΗ, Ε., : Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου, Αθήνα 1986. σελ.53.

²¹ ΚΟΦΦΑ, ΑΛ. : Συμβολή στη διαδικασία της μάθησης, στο περιοδικό «λόγος και πράξη» της ΟΛΜΕ, τεύχος 27, Αθήνα 1985, σελ. 45.

καλλιτεχνικής δημιουργίας του, αλλά προσανατολίζει και απαιτεί τη γονιμοποίηση και διασαύρωση ιδεών, την επέκταση τους. Καταρρίπτει το μύθο του ενός και μοναδικού πρότυπου ανάπτυξης και καταδεικνύει τους διαφορετικούς τρόπους έκφρασης των ιδεών και συναισθημάτων. Γι' αυτό το λόγο τα έργα των παιδιών αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ενδιαφέρον και σοβαρότητα. ²²

---

²² ΤΡΟΥΛΗΣ, Γ.: Η αισθητική του παιδιού, εκδ. Γρηγορη, 1991, σελ. 57-59.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

2.1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

2.2. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

2.3. ΧΡΗΣΗ ΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

2.4. ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

2.5. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

2.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ - ΥΛΙΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

2.1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Το ικονογράφημα και η ζωγραφική αποτελούν ευρύτερα με τα χρώματα, τα σχήματα, τις εικόνες τους και τα μηνύματα τους έναν κώδικα μιας οπτικής διεθνούς γλώσσας, που γίνεται άριστο μέσο για κατάδειξη της παγκοσμιότητας του καλλιεργημένου πνεύματος και της Αισθητικής παιδείας.¹

Οι χαρακτήρες και τα έργα της εικαστικής τέχνης αποτελούν κοινό τρόπο έκφρασης και επικοινωνίας των λαών της οικουμένης, γι' αυτό αναγνωρίζονται και μελετούνται απ' όλο τον αισθητικά καλλιεργημένο κόσμο.

Οι δραστηριότητες της ζωγραφικής αποτελούν τους σπουδαιότερους τομείς των εργασιών του νηπιαγωγείου. Με τις δραστηριότητες της ζωγραφικής και γενικά της αισθητικής αγωγής, το νηπιαγωγείο δεν έχει σκοπό να «διδάξει» στα νήπια το «τι» και το «πώς» να ζωγραφίζει, δεν επιδιώκει να κάνει το παιδί καλλιτέχνη, αλλά έχει ως στόχο να χρησιμοποιήσει τις δραστηριότητες ως μέσο για το σκοπό, ο οποίος είναι η βοήθεια του νηπίου για αυτοέκφραση και ανάπτυξη.

2.2. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Οι δραστηριότητες ζωγραφικής επιδιώκουν να βοηθήσουν το νήπιο:

- ☞ Να εκφράσει τη λεπτή κινητικότητα, να ασκήσει το χέρι του και να προετοιμαστεί για τη γραφή.
- ☞ Να γνωρίσει τα χρώματα και τις ποικίλες αποχρώσεις τους.

---

¹ ΚΑΝΙΣΤΡΑ , Μ.: Η σύγχρονη εικαστική αγωγή στο σχολείο, Αθήνα 1983.

- ✦ Να αποκτήσει ευαισθησία στα αληθινά έργα τέχνης.
- ✦ Να ασκηθεί νοητικά και να μπει στον κόσμο των αριθμών συνειδητοποιώντας τις προμαθηματικές έννοιες.
- ✦ Να συνειδητοποιήσει τη «σημασία της συνεργασίας» του με τα άλλα παιδιά για την επίτευξη ομαδικών έργων και κατ' επέκταση την σημασία της για το κοινωνικό σύνολο αργότερα.
- ✦ Να ασκήσει την επιμονή και επιμονή του, την προσοχή και την παρατηρητικότητα, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα του.
- ✦ Να βελτιώσει τη χειροτεχνική του επιδεξιότητα με τη γνώση και την κυριαρχία πάνω στα υλικά και εργαλεία. ²

2.3. ΧΡΗΣΗ ΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ.

Το νήπιο έχει έμφυτη την τάση να εξερευνά το περιβάλλον του, να εκφράζει τα συναισθήματα του και τις ιδέες του και όλα αυτά να τα σχεδιάζει και να τα αναπαριστά με πολλούς τρόπους χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα και υλικά. Ο νηπιαγωγός βοηθά τα νήπια, ατομικά ή ομαδικά, να γνωρίσουν πρώτα τη χρήση των υλικών, των εργαλείων και των μέσων π.χ. να μάθουν πώς να κρατούν τα πινέλα, ανάμεσα στα δάχτυλα τους: τον αντίχειρα, το δείκτη και το μεσαίο.

Ο νηπιαγωγός επίσης βοηθά τα νήπια να γνωρίσουν τη χρήση των υλικών και συγκεκριμένα τη χρήση των χρωμάτων, καθώς και τις διάφορες τεχνικές διαδικασίες, ώστε να μπορούν να ανακατεύουν τα υλικά των χρωμάτων, να πετυχαίνουν νέες και ποικίλες αποχρώσεις, να περιμένουν να στεγνώσουν τα πρώτα χρώματα που χρησιμοποιούνται ως φόντο και μετά να χρησιμοποιούν άλλα ως δεύτερα ή τρίτα χρώματα.

Στην αρχή ο νηπιαγωγός αφήνει τα νήπια να εργαστούν μόνα τους, ελεύθερα, να απολαύσουν την χαρά της δημιουργίας, χωρίς παρεμβάσεις, περιορισμούς, υποδείξεις και διορθώσεις. Πρέπει να δοκιμάσει το νήπιο πολλά και διάφορα υλικά ζωγραφικής, γιατί το

---

² ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Η.: ο.π. τεύχος β, σελ.48.

σπουδαιότερο από ψυχοπαιδαγωγική άποψη στις δραστηριότητες του νηπίου είναι η διαδικασία και όχι το αποτέλεσμα.³

Οι διαφορετικές μορφές έκφρασης που δίνουν τα εργαλεία δεν εξαρτώνται μόνο από τους συνδυασμούς, αλλά και από τις διαφορετικές κινήσεις, χρήσεις και τρόπους αποτυπωμάτων. Μετά την πρώτη χρήση και εξοικείωση με τα υλικά και τα εργαλεία, ανοίγεται ο δρόμος σε περισσότερο σύνθετες τεχνικές και συνδυασμούς και αποκαλύπτονται οι πολλαπλές δυνατότητες των υλικών και η απεριόριστη εκφραστική κλίμακα που μπορεί να δημιουργηθεί. Πριν ζωγραφίσει ένα παιδί, πρέπει να έχει γνωρίσει καλά τα υλικά, γιατί κάθε εργαλείο έχει το δικό του προσωπικό γνώρισμα και ανάλογα με το συνδυασμό των μέσων, παράγονται μοναδικές συνθέσεις.

2.4. ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Για τις δραστηριότητες ζωγραφικής χρειάζονται πολλά ποικίλα υλικά. Τα υλικά πρέπει να είναι πάντα ελκυστικά για τα νήπια, γι' αυτό πρέπει να είναι προσιτά, να μπορούν τα παιδιά να τα χρησιμοποιούν όποτε το θέλουν και να εκφράζουν μ' αυτά τα αισθήματα τους και την ευχαρίστηση τους. Όσο μεγαλώνει η ευχαρίστηση τους για τη χρήση των υλικών, τόσο μεγαλώνει και η ικανότητα τους στην παρατήρηση της κίνησης, του σχήματος, του χρώματος και γενικά στην έκφραση των αισθητικών αντιδράσεων τους στις επαφές και τις εμπειρίες τους με τα διάφορα χειροτεχνικά και καλλιτεχνικά μέσα.

Συγκεκριμένα, στην τάξη του νηπιαγωγείου θα πρέπει να υπάρχει πλούσιο υλικό από τη φύση και συλλογές, οι οποίες πρέπει να υπάρχουν παντού, βαλμένες με καλαισθησία, ώστε να έλκουν την προσοχή και να μην παραμένουν νεκρές, αλλά να επιτρέπουν ζωντανή επικοινωνία και εμπειρία. Συλλογές από όστρακα, πέτρες, κλαδιά, φυτά κ.α. Στο βιομηχανικό υλικό και στα παιχνίδια πρέπει να γίνεται αυστηρή επιλογή, γιατί παρασύρουν σε ασκήσεις ξηρού μνημονοτεχνικού τύπου, ενώ στα φυσικά υλικά, οι όψεις, τα χρώματα, η ποικιλία σχημάτων και

---

³ ΥΠΕΠΘ. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ, βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο, σελ 155.

χρωμάτων παρακινούν για παρατήρηση, ταξινόμηση, πειραματισμούς και δοκιμές.

Το υλικό για κατασκευές και τεχνικές πρέπει να είναι ταξινομημένο σε ράφια και σε γυάλινα Βάζα που μπορεί να είναι ορατό. Βάζα με χρωματιστά νερά, μαρκαδόρους, τέμπερες, δακτυλομπογιες, ξυλομπογιές, λαδοπαστέλ, χρωματιστές κιμωλίες, κάρβουνο, κ.τ.λ. Χαρτιά κάθε είδους, πινέλα, υφάσματα, χαρτόνια, χρώματα, κόλλες,

ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ

Είναι στη φύση των παιδιών να θέλουν να εξερευνήσουν με πολύ χαρά τον όμορφο κόσμο των χρωμάτων. Δείχνουν ιδιαίτερη αγάπη για τα βασικά χρώματα: κόκκινο, κιτρικό, μπλε. Με την ανάμειξη πετυχαίνουν νέες και όμορφες αποχρώσεις, μπορούν να πειραματιστούν με τις αποχρώσεις διαφόρων χρωμάτων, σκούρες ή ανοιχτές.

Ο νηπιαγωγός βρίσκει πολλούς τρόπους να ενθαρρύνει και να βοηθήσει τα νήπια ν' αναπτύξουν την αντίληψη των χρωμάτων, των αποχρώσεων και των επιφανειών. Εκμεταλλεύεται ο νηπιαγωγός διάφορες εμπειρίες κατά τις οποίες τα νήπια μπορούν να δουν τα χρώματα από τη φύση και όχι μόνο από εικόνες, π.χ. παρατηρούν τα χρώματα των ζώων ή των λουλουδιών του κήπου κ.τ.λ. Είναι απαραίτητο τα νήπια να εξερευνούν κατά την πορεία των δραστηριοτήτων της ζωγραφικής και να εκλεγούν μονά τους, χωρίς τις επεμβάσεις μας, μια μεγάλη ποικιλία χρωμάτων για να αναπτύξουν την ευαισθησία στην καλλιτεχνική τους έκφραση. Ο νηπιαγωγός πρέπει να δείχνει ενδιαφέρον για να διεγείρει ταυτόχρονα και το ενδιαφέρον των παιδιών.

ΤΟ ΧΡΩΜΑ

Το χρώμα ανήκει στη ζωή μας, μας περιβάλλει συνεχώς. Είναι συστατικό στοιχείο του περιβάλλοντος μας, τόσο που μοιάζει να το αντιλαμβανόμαστε συνειδητά μόνο κάποιες ιδιαίτερες στιγμές.

Το χρώμα, αν εξεταστεί ως φαινόμενο, είναι μια μορφή ενέργειας, είναι ταλαντώσεις φωτός με διαφορετικά μήκη κύματος και διαφορετικές συχνότητες. Μια οποιαδήποτε ουσία απορροφά μέρος του ορατού φωτός και ένα άλλο μέρος το εκπέμπει. Αυτό βλέπουμε και αντιλαμβανόμαστε εμείς ως χρώμα.⁴

Όταν όμως βλέπουμε χρώματα, δεν αντιλαμβανόμαστε αυτή τη φύση τους. Τι είναι στην πραγματικότητα το χρώμα; Τα χρώματα δεν είναι μονοδιάστατες εμφανίσεις φωτός. Από την επίδραση που ασκούν πάνω μας και από τη σημασία που έχουν για μας, φαίνεται ότι κρύβουν πολλά και διαφορετικά επίπεδα και διαστάσεις, που ουδέποτε θα κατανοήσουμε πλήρως. Επιδρούν στη διάθεση μας, στη σκέψη, στα συναισθήματα και στην εσωτερική μας κατάσταση με διαφορετικό τρόπο και η κατανόηση που έχουμε γι' αυτά είναι υποσυνείδητη. Το χρώμα δεν το αντιλαμβανόμαστε μόνο με την όραση αλλά και μέσα από ολόκληρο το σώμα μας.⁵

Τα χρώματα μπορούν να επιδράσουν πάνω μας και να μας χαλαρώσουν, να μας ξεκουράσουν, να μας θεραπεύσουν, να μας έλκουν ή, αντίθετα, να μας απωθήσουν ή να μας απομακρύνουν αν είναι ανυπόφορα.

Όταν εκλέγουμε ένα χρώμα ή προτιμούμε ένα περισσότερο και ιδιαίτερα από κάποια άλλα, τότε αυτή η επιλογή συνδέεται άμεσα με τις συγκινησιακές αντιδράσεις.⁶ Η ποικιλία των χρωμάτων, με τις δυνατότητες των συνδυασμών και αποχρώσεων, αναλογεί στην ποικιλία των ατομικών διαφοροποιήσεων, αντιδράσεων και ψυχικών στάσεων. Η συγκίνηση, οι παρορμήσεις και η εμπειρία που έχουμε για τα χρώματα παίζουν ένα σημαντικό ρόλο για τον προσδιορισμό της χρωματικής κλίμακας που προτιμούμε και συνδέονται με τους συνειρμούς των συγκινησιακών και συναισθηματικών αντιδράσεων.

---

⁴ HULKE WALTAUD-MARIA: Das Farben Heilluch, Windpferd 1991, σελ. 31

⁵ VOLLMAR K.: Farben, GU Übungsbuch, σελ. 6-7

⁶ ΜΠΕΛΛΑΣ, ΘΡ.: Το ιχνογράφημα ως μέσο διαγνωστικό της προσωπικότητας, Ηράκλειτος 1986, σελ. 46-47

Το χρώμα λοιπόν δεν είναι κάτι ξένο για μας, έχει σημαντική θέση στη ζωή μας και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της αυτοκατανόησης μας. ⁷

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΩΜΑΤΩΝ

Τα βασικά χρώματα είναι τρία: κίτρινο, κόκκινο, μπλε. Τα σύνθετα όπως ορίζει και η ετυμολογία της λέξης ονομάζονται τα χρώματα που προέρχονται από την ανάμειξη των βασικών χρωμάτων και είναι:

Κόκκινο – κίτρινο = πορτοκαλί

Κίτρινο – μπλε = πράσινο

Μπλε – κόκκινο = μοβ

Τα σύνθετα χρώματα δεν έχουν πάντα το ίδιο σταθερό χρωματισμό αλλά έχουν πολλές και διάφορες αποχρώσεις, το οποίο εξαρτάται από ποια χρώματα και σε ποια ποσότητα αναμείχθηκαν. Αυτό συμβαίνει για όλα τα χρώματα εκτός από το λευκό και το μαύρο.

Το άσπρο, είναι η ανάμειξη όλων των βασικών και σύνθετων χρωμάτων και το μαύρο είναι απουσία χρώματος. Από τις αναμειξεις αυτών των χρωμάτων έχουμε μια μεγάλη ποικιλία αποχρώσεων.

Αντίθετα – Συμπληρωματικά Χρώματα

Όταν συνδυάζουμε δυο χρώματα χωρίς να αλλοιώνονται, αλλά κάνουν αντίθεση μεταξύ τους, τότε λέγονται αντίθετα.

Κόκκινο ≠ Πράσινο

Κίτρινο ≠ Μοβ

Μπλε ≠ Πορτοκαλί

---

⁷ ΔΗΜΟΥ, Γ.: Η Αισθητική Αγωγή στο Σχολείο, Κορφή, Αθήνα 1994, σελ. 48.

Αν αναμείξουμε δυο βασικά χρώματα, το χρώμα που θα προκύψει θα είναι συμπληρωματικό του τρίτου βασικού.

Κόκκινο και κίτρινο δίνουν πορτοκαλί, που είναι συμπληρωματικό του μπλε. Κίτρινο και μπλε δίνουν πράσινο, που είναι συμπληρωματικό του κόκκινου. Κόκκινο και μπλε δίνουν μοβ, που είναι συμπληρωματικό του κίτρινου.

Αρμονικά Χρώματα

Όταν θέλουμε συνδυασμούς χωρίς μεγάλη αντίθεση, τότε θα πάρουμε χρώματα συγγενικά μεταξύ τους.

Α) 1 βασικό με 2 σύνθετα. Π.χ. κόκκινο – μοβ – πορτοκαλί.

Β) 1 σύνθετο με 2 βασικά. Π.χ. πορτοκαλί – κίτρινο – κόκκινο.

Γ) 1 βασικό με 1 σύνθετο. Π.χ. μπλε – μοβ.

Ομάδες Χρωμάτων

Τα χρώματα χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τα συναισθήματα που μας δημιουργούν. Χωρίζονται σε ψυχρά, θερμά και ουδέτερα.

Θερμά: κόκκινο, κίτρινο, πορτοκαλί και τα παράγωγα τους.

Ψυχρά: μπλε, πράσινο, μοβ και γενικά όλες οι αποχρώσεις που έχουν μέσα τους μπλε.

Ουδέτερα είναι όλα τα γκριζα.

ΜΠΟΓΙΕΣ

A) Μπογιές από τη φύση

Από πού προέρχονται τα χρώματα:

Κόκκινο: Από τα γεράνια, το Ριζάρη, αγριοσταφίδα, ντάλια, φραγκοσουκιά, βύσσινο.

Καφέ: Από την ακακία, από τον φλοιό του καρυδιού και από την δάφνη.

Πράσινο: Από την τσουκνίδα, τη φιέρη, τον κισσό.

Κίτρινο: Από τον φλοιό της βελανιδιάς, τα κρεμμύδια, την αγκάθια.

Πορτοκαλί: Από το Ριζάρη, το κρεμμύδι, ντάλια.

Μπλε: Από το λουλάκι, το μαόνι.

Μαύρο: Από το μούρο, το καρύδι, το παλιούρι, κ.λ.π.

Β)Μπογιές του εμπορίου

Οι μπογιές που είναι σε στυλ μολυβιού ή κιμωλίας όπως χρωματιστές κιμωλίες, λαδοπαστέλ, κηροπαστέλ, μαρκαδόροι, ξύλινα χρωματιστά μολύβια, διάφορα μολύβια, κάρβουνα, στυλό κλπ., δεν έχουν ανάγκη από βοηθητικά εργαλεία για να απλωθούν.

Οι μπογιές που βρίσκονται σε ρευστή κατάσταση, καθώς και μερικές από τις στερεές, χρειάζονται κάποια εργαλεία για να εξυπηρετήσουν το σκοπό μας.

Οι δακτυλομπογιές π. χ. απλώνονται με τα δάκτυλα, με πινέλο, με σφουγγάρι, με μπατονέτα , με κύλινδρο, κ.ά.

Οι μελάνες, για να απλωθούν, χρειάζονται πένες, πινέλα, κύλινδρο, σφουγγάρι, ύφασμα, χαρτί τσαλακωμένο ή διπλωμένο, μπατονέτες, καλαμάκι. Οι μελάνες είναι ιδανικές για το τύπωμα.

Οι ακουαρέλλες (νερομπογιές), για να χρησιμοποιηθούν, χρειάζονται απαραίτητα νερό. Τα εργαλεία που θα χρειαστούμε, για να απλώσουμε τις ακουαρέλλες, είναι τα στρόγγυλα πινέλα, Το σφουγγάρι, η σκληρή βούρτσα, το αλάτι, το οινόπνευμα, η γομολάστιχα, το κ.ά. δίνουν διαφορετική υφή.

Υπάρχουν και μαρκαδόροι ακουαρέλλας στο εμπόριο. Ακόμη μπορούμε να βρούμε ξυλοχρώματα ακουαρέλλας.

Οι τέμπερες και το πλαστικό χρώμα. Εργαλεία που θα χρειαστούμε γι' αυτά είναι τα πλακέ πινέλα, σφουγγάρι, μπατονέτες, κύλινδρος κ.ά. Οι τέμπερες μπορούν να απλωθούν μόνο με το σωληνάριο, χωρίς εργαλείο, όταν πρέπει να έχουμε ανάγλυφη υφή. Τόσο οι τέμπερες όσο και τα πλαστικά, χρησιμοποιούνται στη ζωγραφική όπως είναι ή αραιωμένα.

Οι λαδομπογιές έχουν γυαλιστερή υφή και σαν βάση το λάδι. Αραιώνονται με νέφτι και δουλεύονται με λάδι. Μ' αυτές ζωγραφίζουμε πάνω στο μουσαμά ή στο ξύλο ή σε ειδικό χαρτί.

Τα ακριλικά είναι σαν τις λαδομπογιές αλλά στεγνώνουν πολύ γρήγορα.

the end

2.5. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Η ποικιλία μορφών, χρωματισμών, σχεδιασμών με το ίδιο χρώμα δίνει τη δυνατότητα στην αντίληψη του παιδιού να εξελιχθεί πολυδιάστατα και συγχρόνως να συνδεθεί με τη φαντασία και τις υπόλοιπες νοητικές λειτουργίες για την ανάπτυξη της δημιουργικής του ικανότητας.

Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί την ανάγκη ανεύρεσης διαφόρων τεχνικών ζωγραφικής, γιατί το παιδί μέσα από κάθε τεχνική προσπαθεί να πετύχει διάφορους συνδυασμούς σχημάτων και χρωμάτων. Αυτό σημαίνει ότι μέσα από την προσπάθεια της δοκιμής και του πειραματισμού αποκτά επιδεξιότητες για να μπορεί να πετύχει καθορισμένους και σταθερούς χρωματισμούς και σχεδιασμούς.

Επίσης, οι τεχνικές έχουν σχέση με την εξέλιξη του ψυχικού κόσμου του παιδιού στην κάθε ηλικία που βρίσκεται. Οι τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν απ' όλες τις ηλικίες των παιδιών χωρίς να δημιουργούν ρουτίνα και κούραση, αλλά αντιθέτως χαρά και δημιουργικότητα. Σε κάθε ηλικία το παιδί επιδιώκει και κάτι διαφορετικό ανάλογα με την εξέλιξη που βρίσκεται. Επίσης, με τις τεχνικές ζωγραφικής αναπτύσσεται ο κοινωνικός τομέας του παιδιού, διότι δίνονται στο παιδί πολλαπλές δυνατότητες ανάπτυξης σχέσεων και γνωριμιών με τον κόσμο που το περιβάλλει.

Σ' αυτό το σημείο θα γίνει μια καταγραφή των τεχνικών ζωγραφικής με αλφαβητική σειρά:

Αεροζωγραφική

Η τεχνική αυτή ονομάζεται αλλιώς τεχνική με το κοσκινάκι της ζωγραφικής ή το κοσκίνισμα της μπογιάς. Αυτή η τεχνική προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την παιδική τους φαντασία για ανεξάντλητη δημιουργία.

Για να πετύχουμε με τη νέα μέθοδο ζωγραφικής πολύμορφες εικόνες, χρησιμοποιούμε το λεγόμενο κοσκίνισμα του χρώματος πάνω στο χαρτί. Το πρώτο εποπτικό μέσο που χρησιμοποιούμε είναι «το κοσκινάκι της ζωγραφικής». Αρχικά, κρατάμε σε οριζόντια θέση το κοσκινάκι πάνω από μια κόλλα χαρτιού. Στη συνέχεια, παίρνουμε μια παλιά οδοντόβουρτσα και την βουτάμε μέσα στο δοχείο της νερομπογιάς, έτσι ώστε οι τρίχες της να εμποτιστούν με μέτρια ποσότητα χρώματος. Έπειτα, σέρνουμε την οδοντόβουρτσα πάνω στο κοσκινάκι πάντα προς μια κατεύθυνση, έτσι ώστε να κοσκινίζουμε το χρώμα, αφήνοντας το να διασκορπιστεί από την κάτω πλευρά επάνω στο χαρτί. Τα σταγονίδια που πέφτουν πάνω στο χαρτί δίνουν την πρώτη εικόνα.

Για να πολλαπλασιάσουμε τους χρωματισμούς μπορούμε να αλλάζουμε τα χρώματα που κοσκινίζουμε και για να εμπλουτίσουμε τους σχηματισμούς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορες μορφές καλουπιών(φόρμες) τις οποίες μπορούμε να τις τοποθετήσουμε πάνω στο χαρτί δίνοντας τη μορφή και το σχήμα που εμείς επιθυμούμε.

Εναλλάσσοντας τα σχήματα και τα χρώματα στο κοσκίνισμα δημιουργούνται πολλές όμορφες εικόνες χρωμάτων και σχημάτων για τις

οποίες το παιδί νιώθει ικανοποίηση που κατάφερε να τις δημιουργήσει.

Υλικά: χρώματα από νερομπογιές, «το κοσκινάκι της ζωγραφικής», οδοντόβουρτσα, διάφορα καλούπια(χάρτινες φόρμες)

Δραστηριότητες: 1. χρησιμοποιούμε σαν καλούπια φύλλα δέντρων ή μικρούς καρπούς ή κλαδιά δέντρων 2. χρησιμοποιούμε σαν καλούπια τα δάχτυλα μας ή την παλάμη μας ή τις πατούσες μας

Ζωγραφική με **ακτινωτές κηλίδες**

Μουσκεύουμε την επιφάνεια του χαρτιού που θα χρησιμοποιήσουμε μ' ένα πινέλο ή ένα σφουγγάρι βουτηγμένο στο νερό. Στη συνέχεια βουτάμε ένα πινέλο μέσα σε μελάνι και το αφήνουμε από ψηλά να στάξει πάνω στο βρεγμένο χαρτί δημιουργώντας κηλίδες από μελάνι. Οι μικρές στρογγυλές κηλίδες από μελάνι πέφτοντας πάνω στο νερό απλώνονται στην επιφάνεια ακτινωτά δημιουργώντας παράξενα σχήματα χωρίς την ουσιαστική παρέμβαση μας.

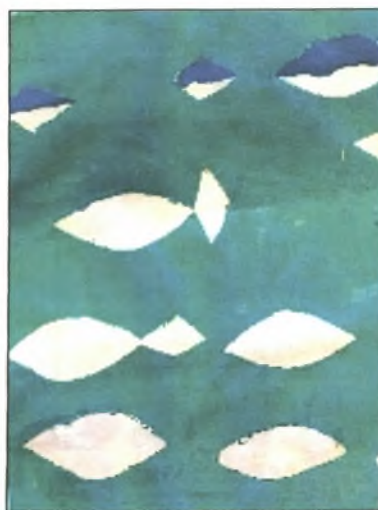
Ζωγραφική νερομπογιάς ή μελάνης με **αλάτι**

Απλώνουμε σ' όλη την επιφάνεια του χαρτιού νερομπογιές σε διάφορα χρώματα με ένταση και πολύ νερωμένα. Έπειτα, ρίχνουμε σ'

όλη τη ζωγραφισμένη επιφάνεια μεγάλη ποσότητα αλατιού που να καλύπτει τη ζωγραφιά ενώ τα χρώματα είναι ακόμη υγρά. Αφήνουμε το έργο μας να στεγνώσει αρκετή ώρα και στη συνέχεια βουρτσίζουμε την επιφάνεια μέχρι να φύγει τελείως το αλάτι. Το αποτέλεσμα που θα δούμε είναι θαυμάσιο και εντυπωσιακό.

Με απομόνωση

Για να πραγματοποιήσουμε την τεχνική αυτή χρησιμοποιούμε μια κόλλα χαρτιού και μια κολλητική χαρτοταινία(χαρτοτέιπ). Φτιάχνουμε διάφορα σχήματα κόβοντας κομματάκια χαρτοταινίας π.χ. κομμάτι για το φτιάξιμο ενός λουλουδιού(πέταλα, φύλλα, κοτσάνι κτλ). Έπειτα τα κομμάτια αυτά που ετοιμάσαμε τα κολλάμε πάνω στη λευκή κόλλα χαρτιού. Στη συνέχεια απλώνουμε πάνω στη σελίδα και πάνω στα κομματάκια χαρτοταινίας με ένα πινέλο ή σφουγγάρι ένα χρώμα νερομπογιάς ή τέμπερας. Αφήνουμε το χρώμα να στεγνώσει. Κατόπιν, ξεκολλάμε με προσοχή τα κομματάκια χαρτοταινίας. Μπροστά μας εμφανίζεται ο σχεδιασμός με το λευκό χρώμα της σελίδας. Μπορούμε να ακολουθήσουμε την ίδια διαδικασία αλλά χρωματίζοντας προηγουμένως τη λευκή σελίδα, για να πετύχουμε χρωματιστές φιγούρες αντί για λευκές.

Υλικά: λευκές κόλλες ζωγραφικής, νερομπογιές ή τέμπερες, πινέλο ή σφουγγάρι και κολλητική χαρτοταινία(χαρτοτέπι)

Δραστηριότητες: 1.φτιάχνουμε διάφορα ζώακια, λουλουδάκια 2. φτιάχνουμε ένα πλακόστρωτο 3. φτιάχνουμε διάφορα γεωμετρικά σχήματα

Βρεγμένο μέσα σε βρεγμένο

Μια ακόμη τεχνική που δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να αναπτύξουν τη δημιουργική τους φαντασία και το καλαισθητικό τους συναίσθημα μέσω της καταβολής προσπάθειας για να πετύχουν μια όμορφη εικόνα.

Αρχικά, βρέχουμε την επιφάνεια του χαρτιού αφήνοντας το σχετικά νωπό. Στη συνέχεια με το πινέλο στάζουμε σταγόνες από αραιωμένη νερομπογιά ή τέμπερα διαφόρων χρωμάτων. Επίσης, μ' ένα λεπτό πινέλο βουτηγμένο σε χρώμα της αρεσκείας μας φτιάχνουμε διάφορα σχήματα, ακουμπώντας ελαφρά το πινέλο πάνω στο βρεγμένο χαρτί. Το αποτέλεσμα είναι εκπληκτικό. Τα χρώματα απλώνονται πάνω στο νωπό χαρτί και δημιουργούν εντυπωσιακούς σχηματισμούς και πλούσιες σε χρωματισμό εικόνες.

Υλικά: νερό, νερομπογιές, πινέλα, χαρτιά από μπλοκ ακουαρέλλας

Δραστηριότητες: 1. φτιάχνουμε ελεύθερους σχεδιασμούς χρησιμοποιώντας διάφορα χρώματα 2. φτιάχνουμε με μαύρο χρώμα ένα καμένο δάσος 3. φτιάχνουμε ένα ξεραμένο δέντρο ή φυτό 4. φτιάχνουμε το βυθό της θάλασσας

Ζωγραφική με **δακτυλοτυπώματα**

Οι δακτυλομπογιες αλλά και οι τέμπερες είναι κατάλληλα γι' αυτό το είδος της τεχνικής. Παροτρύνουμε τα παιδιά να βουτήξουν τα δάχτυλα τους μέσα στη μπόγια και να αφήσουν τυπώματα πάνω στην επιφάνεια (π.χ. χαρτί, χαρτόνι, κ.τ.λ.). Μ' αυτό τον τρόπο δημιουργούν μια εικόνα ή σύνθεση την οποία μετά μπορούν να διαμορφώσουν χρησιμοποιώντας μαρκαδόρους ή μολύβια. Αυτός ο τρόπος έκφρασης είναι πολύ άμεσος και ζωντανός καθώς αφήνουν πάνω στο έργο την προσωπική τους σφραγίδα.

Ζωγραφική με **Δάχτυλα**

Στα παιδιά αρέσει πολύ να δημιουργούν έργα χρησιμοποιώντας τα χέρια τους και συγκεκριμένα τα δάχτυλα τους. Η τεχνική αυτή δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να γνωρίσουν τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ικανότητες τους και τα υλικά που έχουν στη διάθεση τους.

Τα υλικά που χρησιμοποιούν γι' αυτή την τεχνική είναι οι αποκαλούμενες «δακτυλομπογιές», τις οποίες μπορεί κανείς να τις φτιάξει μόνος του ή να τις προμηθευτεί από το εμπόριο. Αλείφουμε λοιπόν τις άκρες των δακτύλων μας το καθένα με διαφορετικό χρώμα και τα σέρνουμε πάνω στο χαρτί σχηματίζοντας οριζόντιες ή καμπύλες γραμμές.

Παραλλαγές της τεχνικής αυτής μπορεί να είναι: 1. Πριν ξεκινήσουμε την εφαρμογή της τεχνικής πρέπει πρώτα να υγράνουμε την επιφάνεια που θα χρησιμοποιηθεί ελαφρά μ' ένα σφουγγάρι. Έπειτα δίνουμε στα παιδιά το χρώμα και το αφήνουμε να το απλώσει στην επιφάνεια με τα δάχτυλα ή με όλη την παλάμη του κάνοντας διάφορα

σχήματα. 2. επαλείφουμε όλη τη σελίδα με παχύ στρώμα δακτυλομπογιάς ή τέμπερας και στη συνέχεια με μια πλατιά σπάτουλα ή με ένα χάρτινο κύλινδρο κάνουμε διάφορους κυκλικούς σχηματισμούς. Κατόπιν, αφήνουμε το χρώμα να στεγνώσει και το αποτέλεσμα που παρουσιάζεται έχει μεγάλο ενδιαφέρον για τα παιδιά.

Υλικά: χαρτιά, δακτυλομπογιές, νερομπογιές ή τέμπερες

Δραστηριότητες: 1. φτιάχνουμε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ήλιου με διάφορους χρωματισμούς 2. φτιάχνουμε τα γνωρίσματα ενός προσώπου με τις άκρες των δακτύλων μας 3. φτιάχνουμε διάφορους σχηματισμούς π.χ. κυκλικούς κτλ.

Ζωγραφική διπλώνοντας το χαρτί

Η τεχνική αυτή βοηθάει το παιδί να συνειδητοποιήσει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο χαρτί και το χρώμα.

Πάνω σε μια λευκή κολλά χαρτί επαλείφουμε σε φαρδιές λωρίδες χρώματα από νερομπογιά ή τέμπερα που μας αρέσουν π.χ. κόκκινο, κίτρινο κτλ. Κατόπιν, πριν ακόμη στεγνώσουν τα χρώματα, διπλώνουμε το χαρτί στη μέση και ξανά στη μέση. Το αφήνουμε λίγο έτσι διπλωμένο και μετά το ξεδιπλώνουμε και το αφήνουμε να στεγνώσει. Στη συνέχεια στο κάτω μέρος της σελίδας απλώνουμε μια φαρδιά λωρίδα μαύρου χρώματος. Συγχρόνως, στο επάνω μέρος της μαύρης ζώνης στάζουμε μερικές σταγόνες μαύρου χρώματος και τις φουσάμε να απλωθούν. Το θέαμα που βλέπουμε δεν είναι άλλο από ένα καμένο δάσος.

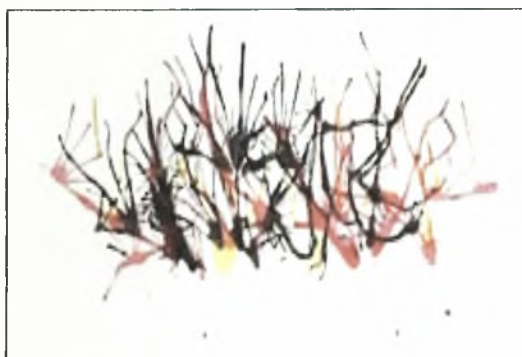
Ζωγραφική με **καλαμάκι**

Σκοπός της τεχνικής αυτής είναι να δοθεί η ευκαιρία σε παιδί να δει μόνο του πως σκορπανε τα χρώματα πάνω στο χαρτί και επιτυγχάνεται ο συνδυασμός χρωμάτων και σχημάτων.

Σ' αυτή την τεχνική χρησιμοποιούμε κοινό καλαμάκι για αναψυκτικά, ότι είδος χαρτιού μας αρέσει και λίγο υδρόχρωμα.

Στάζουμε με το πινέλο μας χοντρές σταγόνες διαφόρων χρωμάτων πάνω στην επιφάνεια του χαρτιού. Στη συνέχεια με το καλαμάκι φυσάμε από απόσταση τριών εκατοστών περίπου έτσι ώστε να διασκορπιστούν προς την κατεύθυνση που επιθυμούμε. Το φύσημα μπορεί να γίνει και με τα χείλη μας, χωρίς καλαμάκι. Το αποτέλεσμα είναι τα χρώματα να σκορπούν προς διάφορες κατευθύνσεις δημιουργώντας ποικίλα σχέδια με διάφορους συνδυασμούς χρωμάτων.

Σημαντικό είναι ότι σ' αυτή την τεχνική τα παιδιά πρέπει να είναι πολύ προσεκτικά και να μην ρουφήξουν το χρώμα αντί να το φυσήξουν.

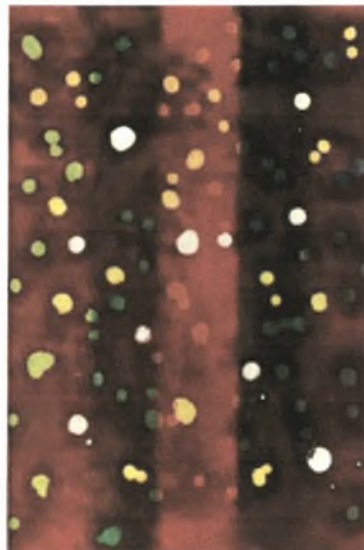
Υλικά: υδρόχρωμα, καλαμάκια διαφόρων διαμετρημάτων, διάφορα είδη χαρτιού

Δραστηριότητες: 1. φτιάχνουμε ένα ηφαίστειο με κόκκινο και μαύρο χρώμα 2. επαλείφουμε με νερομπογιά πορτοκαλί και κόκκινο χρώμα και με το καλαμάκι σκορπάμε μαύρο χρώμα 4. φτιάχνουμε έναν ήλιο που ανατέλλει από ένα καμένο δάσος

Ζωγραφική με κερι

Αφού χρωματίσουμε το χαρτί μας με παχύ στρώμα χρώματος νερομπογιάς ή τέμπερας, το αφήνουμε να στεγνώσει. Στη συνέχεια, στάζουμε πάνω στο επιστρωμένο χρώμα σταγόνες κεριού διαφόρων μεγεθών και σχημάτων. Έπειτα με βρεγμένο σφουγγάρι ή βαμβάκι ξεβάφουμε το χρώμα του χαρτιού μας. Για να απομακρύνουμε και τις σταγόνες του κεριού τοποθετούμε μια εφημερίδα ή χαρτοπετσέτα πάνω στις σταγόνες και τη σιδερώνουμε με σίδερο ρούχων. Το κερι λιώνει και απορροφάται από την εφημερίδα ή την χαρτοπετσέτα αφήνοντας μόνο ένα στίγμα μπογιάς που είχε πριν επικαλύψει η σταγόνα του κεριού.

Παραλλαγή της τεχνικής είναι να βάλουμε άλλο χρώμα πάνω στο χρώμα που αφαιρέσαμε και να στάξουμε άλλες σταγόνες κεριού ακολουθώντας την ίδια διαδικασία.

Υλικά: νερομπογιές, κερι

Δραστηριότητες: 1. μπορούμε να κάνουμε ζώνες χρωμάτων σαν υπόβαθρο και να στάξουμε κερι από πάνω 2. μπορούμε να κάνουμε συγκεκριμένες παραστάσεις ή αφηρημένους συνδυασμούς.

Ζωγραφική με κόλλα

Η παρακάτω τεχνική είναι πρωτότυπη, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και εμπλουτίζει τη δημιουργική φαντασία του παιδιού.

Πάνω σε μια λευκή κόλλα χαρτιού επιστρώνουμε ένα μόνο χρώμα νερομπογιάς ή τέμπερας ή πολλά χρώματα σε ζώνες. Έπειτα, πάνω στο χρώμα του χαρτιού δημιουργούμε ένα σχήμα ή μια παράσταση με κόλλα UHU. Αφήνουμε την κόλλα να στεγνώσει και με ένα σφουγγάρι ή βαμβάκι βρεγμένο αφαιρούμε το χρώμα που είχαμε αρχικά επιστρώσει. Το αποτέλεσμα είναι πλέον φανερό, πάνω στο χαρτί έμεινε μόνο το χρώμα που είχε επικαλυφθεί από το σχέδιο που είχαμε κάνει με την κόλλα UHU. Το υπόλοιπο χρώμα έχει φύγει και έμεινε μια πολύ εντυπωσιακή εικόνα παντοτινά αναλλοίωτη.

Υλικά: νερομπογιές, κόλλα UHU, βρεγμένο σφουγγάρι ή βαμβάκι

Δραστηριότητες: οι δραστηριότητες που προτείνονται μπορεί να έχουν ως θέμα συγκεκριμένα σχέδια αλλά και αφηρημένους σχεδιασμούς.

Η μαγική ζωγραφική

Η τεχνική αυτή επιτυγχάνει έναν «μαγικό» συνδυασμό κηρομπογιάς και νερομπογιάς ή τέμπερας.

Για να πετύχουμε την τεχνική, αρχίζουμε χρωματίζοντας μια κόλλα χαρτιού με ένα παχύ στρώμα άσπρου χρώματος κηρομπογιάς. Πάνω σ' αυτό το άσπρο χρώμα απλώνουμε με το πινέλο ένα παχύ στρώμα νερομπογιάς ή τέμπερας διαφορετικού χρώματος. Πριν στεγνώσει η νερομπογιά βάζουμε το χαρτί πάνω σε εστία θερμότητας

π.χ. καλοριφέρ. Το αποτέλεσμα είναι να εξατμιστεί η νερομπογιά και να αφήσει χώρο να φανεί η κηρομπογιά που είναι από κάτω.

Παραλλαγές της τεχνικής αυτής μπορεί να είναι: 1. αντί για άσπρο χρώμα κηρομπογιάς μπορούμε να βάλουμε διάφορα άλλα χρώματα και να επιστρώσουμε από πάνω μόνο ένα χρώμα νερομπογιάς. 2. αντί να καλύψουμε όλη την επιφάνεια του χαρτιού με κηρομπογιά κάνουμε διάφορους σχηματισμούς.

Υλικά: κηρομπογιές, νερομπογιές, τέμπρες, πηγές θερμότητας

Δραστηριότητες: 1. δοκιμάζουμε στην αρχή με ένα χρώμα για βάση 2. δοκιμάζουμε την αρχική επίστρωση σε ομόκεντρους κύκλους με διαφορετικά χρώματα.

Μπατίκ πάνω στο χαρτί

Μια τεχνική ζωγραφικής πολύ απλή. Χρησιμοποιούμε λαδοπαστελ ή κηρομπογιες για να ζωγραφίσουμε αυτό που θέλουμε, χωρίς να καλύπτουμε όλη την επιφάνεια του χαρτιού. Στη συνέχεια περνάμε όλη την επιφάνεια του χαρτιού με νερομπογιά ή μελάνη αραιωμένη. Το νερό απωθείται από το κερί ή το λάδι το υγρό χρώμα θα σταματήσει μόνο σε μερικά σημεία του χαρτιού. Τα σημεία που έχουμε περάσει με κηρομπογιες ή λαδοπαστελ δεν θα κρατήσουν το χρώμα αλλά θα σχηματίσουν εντυπωσιακές κηλίδες χρώματος. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πολλά νεροχρωματα ώστε να έχουμε ποικιλία αποχρώσεων.

Μπατίκ στο χαρτί με ισαλάκωμα

Σ' αυτή την τεχνική καλό είναι να χρησιμοποιείται γυαλιστερό, όχι απορροφητικό χαρτί. Το καταλληλότερο χαρτί γι' αυτή τη δραστηριότητα είναι το χαρτί συσκευασίας ή πολύγραφου. δημιουργούμε το σχέδιο που θέλουμε χρησιμοποιώντας λαδοπαστελ ή κηρομπογιά και καλύπτουμε όλη την επιφάνεια του χαρτιού αν θέλουμε. Έπειτα, ισαλακώνουμε το χαρτί κάνοντάς το ένα κουβάρι και μετά το ξετυλίγουμε, το ισιώνουμε και το καλύπτουμε όλη τη σελίδα με μελάνη. Πριν στεγνώσει το μελάνη βάζουμε το χαρτί κάτω από τη βρύση και αφήνουμε να τρέξει πολύ νερό. Το υγρό στρώμα της μελάνης φεύγει γρήγορα με το νερό ενώ το στεγνό ή απορροφημένο χρώμα διαλύεται αργά. Παρακολουθούμε την ώρα που ξεπλένεται η μελάνη από το χαρτί και στο στάδιο που μας αρέσει σταματάμε.

Ζωγραφική με ξυλοχρώματα ακουαρέλλας

Πάνω στο μπλοκ ακουαρέλας ζωγραφίζουμε με ξυλοχρώματα ένα σχήμα, τοπίο κ.τ.λ. Έπειτα, βουτάμε ένα πινέλο σε νερομπογιά ή υδρόχρωμα και περνάμε από πάνω το χρώμα, ενδιάμεσα ξεπλένουμε το πινέλο για να μην μπερδεύονται τα χρώματα. Έτσι το έργο μας μοιάζει σαν να έγινε και από ακουαρέλα.

Ζωγραφική με πιτσιλιές

Σημαίνει ακριβώς αυτό που υπονοεί η λέξη: ράντισμα ή πιτσιλισμα του χρώματος. Τοποθετώντας απλώς ένα σχήμα, όπως ένα φύλλο ή ένα κομμάτι σχέδιο πάνω σ' ένα φύλλο χαρτιού και τινάζοντας χρώμα πάνω του από μια σκληρή βούρτσα, η μπογιά συγκεντρώνεται γύρω από τη σημειωμένη περιοχή και το σχήμα μένει σαν ένα είδος σιλουέτας, όταν τραβήξαμε το σχέδιο.

Ζωγραφική **Pointille** (πουαντιγιέ)

Τα παιδιά χρησιμοποιούν διάφορα εργαλεία όπως μπατονέτες, μαρκαδόρους, πινέλα, πιρούνι αντί για πινέλο, χτένα, οδοντογλυφίδες, οδοντόβουρτσες, καλαμάκι, σπάγκο, κεριά και οτιδήποτε άλλο μπορούν να φανταστούν.

Βουτάνε αυτά τα εργαλεία μέσα σε χρώμα πηχτό ή υδρόχρωμα και ζωγραφίζουν αποτυπώνοντας βούλες μεγάλες ή μικρές, διαφόρων σχημάτων πάνω στο χαρτί ή ακόμα και σε έτοιμες εικόνες ή προηγούμενες τους ζωγραφίες που θέλουν να τις εμπλουτίσουν.

Ζωγραφική με **σπάγκο**

Μέσα σ' ένα πιατάκι βάζουμε νερομπογιά ή δαχτυλομπογιά ή τέμπερα και τις αραιώνουμε με νερό. Στη συνέχεια βουτάμε μέσα στο χρώμα μερικά κομμάτια από κοινό σπάγκο. Όταν το σχοινάκι εμποτιστεί με χρώμα και μουσκέψει καλά το τοποθετούμε πάνω σε μια λευκή κόλλα και το σέρνουμε σε διάφορες κατευθύνσεις. Το αποτέλεσμα είναι πολύ ελκυστικό. Το σχοινί με το χρώμα αφήνει τα ίχνη του πάνω στην κόλλα σε διάφορους σχηματισμούς.

Υλικά: λευκές κόλλες χαρτιού, δαχτυλομπογιές, νερομπογιές ή τέμπερες, σπάγκος

Ζωγραφική **Συμμετρικών Σχημάτων**

Η διαδικασία της τεχνικής αυτής είναι η εξής: παίρνουμε μια κόλλα χαρτιού και τη διπλώνουμε στη μέση καθέτως όπως τη βλέπουμε. Αφού την επαναφέρουμε στην αρχική της θέση ζωγραφίζουμε στο μισό μέρος της σελίδας με τέμπερα ή δαχτυλομπογιά ένα σχέδιο. Κατόπιν διπλώνουμε και ξεδιπλώνουμε τη σελίδα. Το αποτέλεσμα είναι μαγευτικό. Μια ακόμη ίδια εικόνα σαν αυτή που είχαμε ζωγραφίσει προηγουμένως παρουσιάστηκε μπροστά μας στο άλλο μισό της σελίδας. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και ποικιλία χρωμάτων καθώς με το

δίπλωμα και το ξεδίπλωμα του χαρτιού επιτυγχάνεται η μίξη των χρωμάτων.

Σε μια παραλλαγή της τεχνικής μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αντί για δακτυλομπογιές κηρομπογιές σε διάφορα σχήματα , έπειτα να διπλώσουμε το χαρτί και να το σιδερώσουμε με το σίδερο ρούχων.

Υλικά: κόλλες χαρτιού, δακτυλομπογιές ή τέμπρες, κηρομπογιές

Δραστηριότητες: 1. χρησιμοποιούμε διαφορετικά χρώματα χαρτιού με αντίθετα χρώματα δακτυλομπογιής ή τέμπρας 2. διπλώνουμε το χαρτί οριζόντια ή κάθετα

Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτικής

Επιλέγουμε ένα τραχύ χαρτί και ζωγραφίζουμε ένα σχήμα με κηρομπογιές ή λαδοπαστέλ χωρίς να επιμένουμε σε λεπτομέρειες τις οποίες θα δώσουμε με τη χαρακτική. Προσέχουμε να μην βάλουμε πολλούς τόνους του ίδιου χρώματος αλλά να βάζουμε το πιο σκούρο ώστε τους άλλους να τους αποδώσουμε με την εκχάραξη. Για την εκχάραξη μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εργαλεία όπως καρφίτσα, καπάκι από στυλό, ή γωνία ενός χάρακα κ.τ.λ.

Ζωγραφική με σφουγγάρι

Σ' αυτή την τεχνική χρησιμοποιούμε σφουγγάρι κομμένο σε κομμάτια των 3-5 εκατοστών, διαφόρων σχημάτων, χαρτί περιτυλίγματος ή άλλο είδος χαρτιού και μικρά ποτηράκια ή κυπελλάκια γεμάτα με υδρόχρωμα.

Ακολουθούμε μια πολύ απλή διαδικασία. Υπάρχουν τόσα σφουγγαράκια όσα και τα χρώματα που θα επιλέξει το παιδί να χρησιμοποιήσει. Βουτά ελαφρά και στη συνέχεια το ακουμπά πάνω στο χαρτί του. Η ανώμαλη επιφάνεια του σφουγγαριού αφήνει στο χαρτί ένα εντυπωσιακό τύπωμα που συγκινεί τα παιδιά.

Παραλλαγές αυτής της τεχνικής είναι: 1. αντί να τυπώσουν πάνω στο χαρτί να αλείψουν ή να σύρουν το σφουγγάρι πάνω του. Υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε και διαφορετικούς τύπους σφουγγαριού με μεγάλες ή μικρές τρύπες στο ίδιο έργο 2. στις εικόνες που δημιουργήσαμε ήδη μπορούμε να χαράξουμε με το πινέλο μας ή με το δάχτυλο μας διάφορα άλλα σχήματα με διάφορα χρώματα.

Υλικά: υδροχρώματα, κομματάκια από σφουγγάρι, χαρτί διαφόρων ειδών
Δραστηριότητες: 1. χρησιμοποιούμε κόλλες άλλων χρωμάτων, όχι μόνο λευκές για να δούμε τι μπορεί να προκύψει 2. δοκιμάζουμε στην αρχή με δυο χρώματα και έπειτα με περισσότερα

Ζωγραφική με **τέμπερες** και ξέπλυμα από μελάνη

Τα υλικά που θα χρησιμοποιήσουμε σ' αυτή την τεχνική είναι : Σκληρό χαρτί για νερομπογιά, μπογιές παχύρρευστες που διαλύονται στο νερό (πλαστικό χρώμα, τέμπερες), μελάνη σε διάφορα χρώματα, ένα πινέλο, σφουγγάρι.

Αυτό το είδος ζωγραφικής πραγματοποιείται σε τρεις φάσεις: (Μπορούμε να σταματήσουμε σε οποία φάση θέλουμε.)
Στην 1^η φάση παίρνουμε τις τέμπερες με τα σωληνάκια και αφήνουμε ένα παχύ στρώμα χρώματος πάνω στο χαρτί. Αν χρησιμοποιήσουμε πλαστικό χρώμα, θα το απλώσουμε σε παχύρρευστα πάλι χρώματα με το πινέλο. Αφού ζωγραφίσουμε ένα σχέδιο χωρίς έντονες γραμμές, δηλαδή κάτι σαν προσχέδιο, το αφήνουμε να στεγνώσει καλά. Στη 2^η φάση, καλύπτουμε όλη την επιφάνεια του χαρτιού ή τα σημεία που θέλουμε με μελάνη χρησιμοποιώντας πινέλο ή σφουγγάρι. Περνάμε πάνω στη ζωγραφιά τη μελάνη απαλά και γρήγορα γιατί, αν την απλώσουμε σιγά-

σιγά ή πιέζοντας, η τέμπρα θα υγρανθεί και το σχέδιο θα καταστραφεί. Αφήνουμε τη μελάνη και την τέμπρα να στεγνώσουν τελείως. Για να στεγνώσει δεν το αφήνουμε σε πολύ ζεστό μέρος αλλά σε μέτρια θερμοκρασία, για να στεγνώσει σιγά-σιγά.

Στην 3^ηβαζουμε την στεγνή ζωγραφιά κάτω από τη βρύση. Το νερό θα ξεπλένει τη μελάνη πάνω από την τέμπρα. Στα σημεία που θα πέφτει περισσότερο νερό, θα φεύγει ακόμη και η τέμπρα. Αν θέλουμε να διώξουμε την τέμπρα σε μερικά σημεία, εκτός από το τρεχούμενο νερό, μπορούμε να το κάνουμε και τρίβοντας με τα δάχτυλα. Δεν πρέπει να αφήσουμε πολλή ώρα τη ζωγραφιά κάτω από το νερό, γιατί θα υγρανθεί πολύ η τέμπρα και θα φύγει τελείως.

Ζωγραφική με **τύπωμα ή στάμπα**

Η τεχνική του τυπώματος μας δίνει πολλές δυνατότητες να εμπλουτίσουμε τη ζωγραφική ευαισθησία των παιδιών.

Στην τεχνική αυτή χρησιμοποιούμε συνήθως καλούπια που μας βοηθούν να πετύχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα. Σ' ένα φύλλο δέντρου π.χ. στρώνουμε ένα παχύ στρώμα δακτυλομπογιάς ή τέμπρας και στη συνέχεια τοποθετούμε το φύλλο από το μέρος της μπογιάς πάνω σε μια λευκή ή χρωματιστή σελίδα. Το αποτέλεσμα είναι ότι η στάμπα του φύλλου αποτυπώνεται πάνω στο χαρτί. Το ίδιο μπορεί να συμβεί αν χρωματίσουμε μόνο τον περίγυρο και τα νεύρα του φύλλου.

Την τεχνική του τυπώματος μπορούμε να την χρησιμοποιήσουμε και με κομμένα κομμάτια φρούτων και λαχανικών.

Frottage (φοτιάζ)

Από κάθε τραχιά ή ανώμαλη επιφάνεια μπορούμε να βγάλουμε αποτύπωμα, αν πάνω της τοποθετήσουμε ένα φύλλο χαρτί και χρωματίσουμε μ' ένα παστέλ γυρισμένο στο πλάι. Αποτυπώνουμε : νομίσματα, φύλλα δέντρων ή φυτά, κορμούς δέντρων, συνδετήρες, κλειδιά και οτιδήποτε άλλο έχει ανάγλυφη επιφάνεια. Αποτυπώνουν φύλλα, κόβουν το περίγραμμα τους και δημιουργούν ένα ομαδικό κολάζ. Κόβουν κάποιο άλλο σχήμα το τοποθετούν κάτω από το χαρτί και αποτυπώνουν αρκετές φορές. Κόβουν το περίγραμμα του και συνθέτουν ένα κολάζ όμοιου σχήματος.

Χρωματομουζούρες

Τα παιδιά βρίσκουν προκλητικό το γεγονός να κάνουν μουζούρες χρησιμοποιώντας πινέλο και χρώματα ή μαρκαδόρους. Έτσι αφήνουμε τα παιδιά ελεύθερα να αποτυπώσουν στο χαρτί ότι θέλουν δίνοντας τους ένα χρονικό περιθώριο να εκφραστούν και να ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους. Στη συνέχεια ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν με τι μοιάζει αυτό που ζωγράρισαν. Ακόμη, μπορούμε να συνθέσουμε τα έργα των παιδιών και να κατασκευάσουμε διάφορες ιστορίες.

Ζωγραφική αναμειγνύοντας τα χρώματα με το σβήσιμο

Η τεχνική αυτή έχει σαν σκοπό να παρατηρήσει το παιδί τι συμβαίνει όχι πια όταν το χρώμα απλώνεται πάνω σε μια επιφάνεια αλλά όταν αυτό αφαιρείται απ' αυτή.

Χρωματίζουμε ένα λευκό φύλλο χαρτί με πυκνόρρευστο χρώμα και το αφήνουμε να στεγνώσει. Στη συνέχεια, μ' ένα βρεγμένο πινέλο ή σφουγγάρι βουτηγμένο στο νερό, προσπαθούμε να αποχρωματίσουμε ένα μέρος δημιουργώντας μια παράσταση ή ένα αντικείμενο. Μ' αυτή τη διαδικασία το νερό του πινέλου διαλύει το χρώμα στα σημεία που

έρχεται σε επαφή. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργηθεί μια εικόνα φυσικά τώρα όχι εναποθέτοντας χρώμα αλλά αφαιρώντας το.

Υλικά: νερομπογιές, δακτυλομπογιές ή τέμπερες, ένα πινέλο ή σφουγγάρι, νερό, χοντρό χαρτί ακουαρέλλας

Δραστηριότητες: 1. φτιάχνουμε μια νύχτα με φεγγάρι 2. φτιάχνουμε διάφορα γεωμετρικά σχήματα σε συνδυασμούς 3. καράζουμε μερικές χοντρές γραμμές σε κάθετη, οριζόντια ή πλάγια διάταξη.

2.6 ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ – ΥΛΙΚΩΝ

Μετά την καταγραφή των τεχνικών ζωγραφικής και των υλικών που χρησιμοποιούνται σε κάθε μια απ' αυτές, μπήκα στην διαδικασία να δημιουργήσω έναν πίνακα ο οποίος παρουσιάζει με αλφαβητική σειρά τις τεχνικές ζωγραφικής και ποια υλικά χρειάζονται για να τις υλοποιήσουμε. Θεωρώ πως ο πίνακας αυτός είναι ένα πολύ χρήσιμο και εύχρηστο εργαλείο στα χέρια οποιουδήποτε θελήσει να δοκιμάσει να υλοποιήσει τις τεχνικές αυτές.

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτονται μία – μία οι τεχνικές ζωγραφικής όπως καταγράφηκαν με αλφαβητική σειρά και τα υλικά που χρειάζονται για να υλοποιηθούν.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΙΟΤΕΣ	ΑΧΤΥΛΟ ΜΙΟΤΕΣ	ΤΕΜΠΕΡΕΣ	ΜΕΛΑΝΗ	ΜΑΡΚΑΘΡΟΙ	ΝΕΡΟ ΜΙΟΤΕΣ	ΥΑΡΟ ΧΡΩΜΜΑ	ΕΥΑΟ ΧΡΩΜΜΑΤΑ	ΚΗΡΟ ΠΑΤΕΤΑ	ΑΑΟΟ ΠΑΤΕΤΑ	ΠΛΑΣΤΙΚΑ	ΣΠΕΙ	ΜΟΥΥΒΙΑ
ΑΕΡΟΖΩΓΡΑΦΙΚΗ											X	
ΑΚΤΙΝΩΤΕΣ ΚΗΛΙΑΕΣ			X									
ΜΕΛΑΝΗ ΜΕ ΑΛΑΤΙ		X	X		X							
ΜΕ ΑΠΙΟΜΟΝΩΣΗ			X		X							
ΒΡΕΤΜΕΝΟ ΣΕ ΒΡΕΤΜ					X							
ΔΑΧΤΥΛΟΤΥΠΩΜΑΤΑ	X	X										
ΜΕ ΔΑΧΤΥΛΑ	X											
ΔΙΠΛΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΧΑΡΤ		X			X							
ΜΕ ΚΑΛΑΜΑΚΙ												
ΜΕ ΚΕΡΙ												X
ΜΕ ΚΟΛΛΑ			X		X							
ΜΑΓΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ			X		X	X		X	X			
ΜΠΑΤΙΚ			X					X	X			
ΜΠΑΤΙΚ ΤΣΑΛΑΚΩΜΑ							X					
ΜΕ ΕΥΛΟΧΩΡΩΜΑΤΑ						X						
ΜΕ ΠΙΤΣΙΔΙΕΣ		X			X							X
ΠΟΥΑΝΤΙΠΕ	X	X	X	X								
ΜΕ ΣΠΑΤΙΚΟ					X							
ΣΥΜΜΕΤΡΙΚΩΝ ΣΧΗΜ.	X	X			X			X	X			
ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ								X	X			
ΜΕ ΣΦΟΥΤΤΑΡΙ	X	X								X		
ΜΕ ΤΕΜΠΕΡΕΣ-ΜΕΛΑΝΗ		X	X								X	
ΤΥΠΩΜΑ-ΣΤΑΜΠΙΑ	X	X	X									
ΦΡΟΤΑΖ				X			X	X	X			X
ΧΡΩΜΑΤΟΜΟΥΤΖΟΥΡΕΣ	X											
ΧΡΩΜΑΤΑ-ΣΒΗΣΙΜΟ			X							X		

Β' ΜΕΡΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΟ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Εκτός απ' το θεωρητικό μέρος στο οποίο παρουσιάζονται πληροφορίες εντοπισμένες σε βιβλία αξιολογών παιδαγωγών, στην παρούσα εργασία περιλαμβάνεται και το πρακτικό- ερευνητικό μέρος στο οποίο παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δύο τμήματα Παιδικών Σταθμών της πόλης του Βόλου.

Συγκεκριμένα η έρευνα περιλαμβάνει δύο ενότητες:

- ◆ Το Ερωτηματολόγιο
- ◆ Τις Δέκα Οργανωμένες Δραστηριότητες

A' ενότητα- Ερωτηματολόγιο

Το εν λόγω ερωτηματολόγιο μοιράσθηκε σε 20 εν ενεργεία νηπιαγωγούς νηπιαγωγείων (ολοήμερων & κλασσικών) και Παιδικών Σταθμών της πόλης του Βόλου. Οι νηπιαγωγοί κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν τα υλικά που χρησιμοποιούν στην τάξη, τις τεχνικές ζωγραφικής, την εξοικείωση των παιδιών μ' αυτά κτλ. Οι ερωτήσεις ήταν χωρισμένες σε τρία μέρη: το α' μέρος αφορούσε τα υλικά, το β' μέρος αφορούσε τη χρήση και την οργάνωση των υλικών και το γ' μέρος, την εξοικείωση των παιδιών με τα υλικά.

Μετά την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας έγινε καταγραφή των αποτελεσμάτων και παράθεση αυτών σε μορφή πινάκων και διαγραμμάτων.

B' ενότητα- Οργανωμένες Δραστηριότητες

Η δεύτερη ενότητα της έρευνας είναι η **διεξαγωγή των δέκα δραστηριοτήτων.**

Οι δέκα αυτές δραστηριότητες αφορούν μερικές από τις τεχνικές ζωγραφικής που καταγράφηκαν στο θεωρητικό μέρος και πως αυτές εφαρμόστηκαν στην τάξη. Καταγράφονται αναλυτικά οι στόχοι τους, οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν, τα υλικά που χρειάστηκαν, η αφόρμηση και η πορεία που ακολουθήθηκε.

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

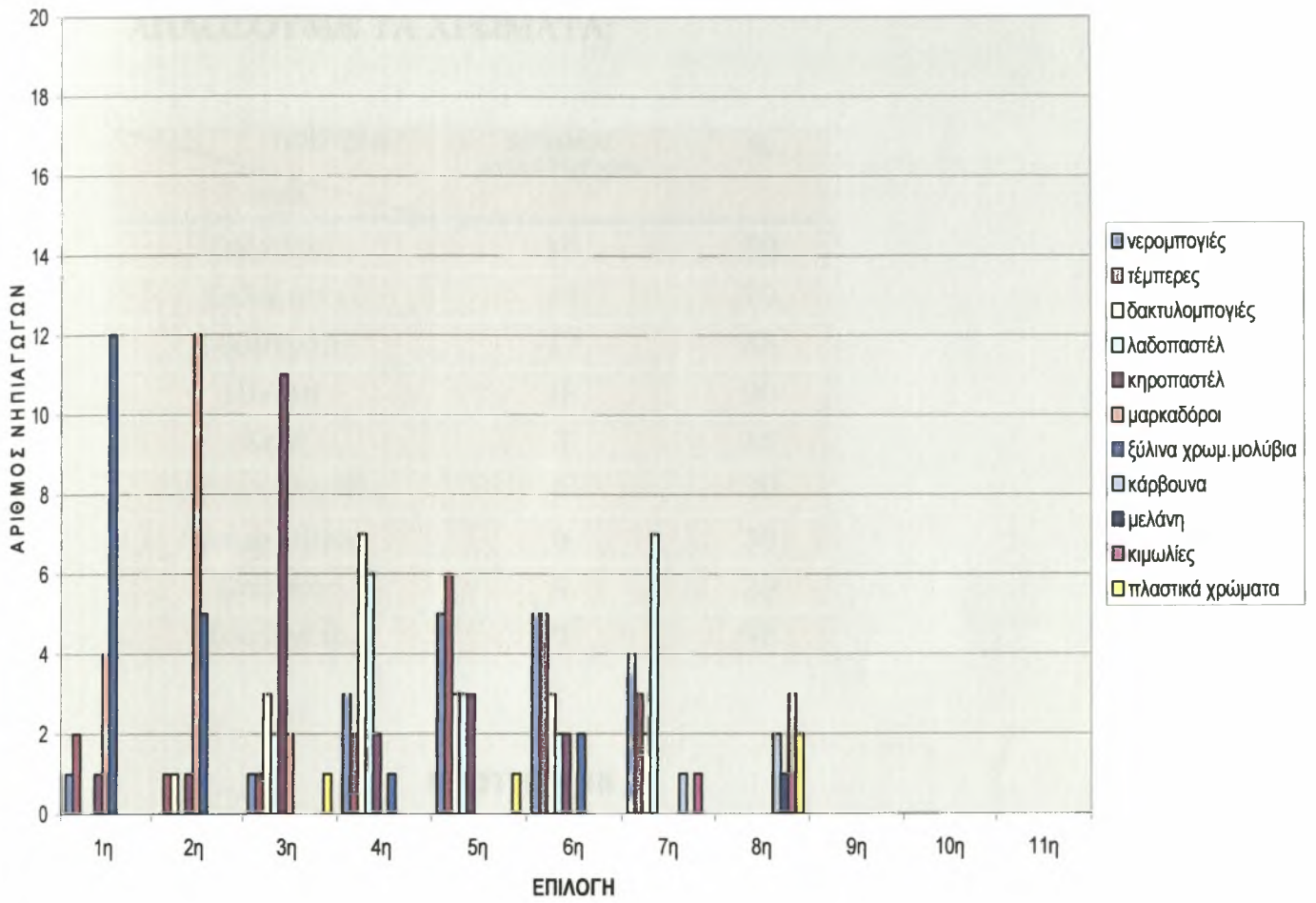
Α. ΤΑ ΥΛΙΚΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

ι) ΠΟΙΑ ΥΛΙΚΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ; (ΑΡΙΘΜΗΣΤΕ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟ 1 ΓΙΑ ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΠΙΟ ΣΥΧΝΑ)

ΕΠΙΛΟΓΗ ΥΛΙΚΑ	1 ^η	2 ^η	3 ^η	4 ^η	5 ^η	6 ^η	7 ^η	8 ^η	9 ^η	10 ^η	11 ^η
ΝΕΡΟΜΠΟΓΙΕΣ	1	-	1	3	6	4	4	-	-	-	-
ΤΕΜΠΕΡΕΣ	2	1	7	2	2	3	3	-	-	-	-
ΔΑΧΤΥΛΟΜΠΟΓΙΕΣ	-	1	3	7	3	3	2	-	-	-	-
ΛΑΔΟΠΑΣΤΕΛ	-	-	2	6	3	2	7	-	-	-	-
ΚΗΡΟΠΑΣΤΕΛ	1	1	1	2	3	6	-	-	-	-	-
ΜΑΡΚΑΔΟΡΟΙ	4	12	2	-	-	-	-	-	-	-	-
ΕΥΛΙΝΑ ΧΡΩΜ. ΜΟΛΥΒΙΑ	12	5	-	1	-	2	-	-	-	-	-
ΚΑΡΒΟΥΝΑ	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-
ΜΕΛΑΝΗ	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
ΚΙΜΩΛΙΕΣ	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	-
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-

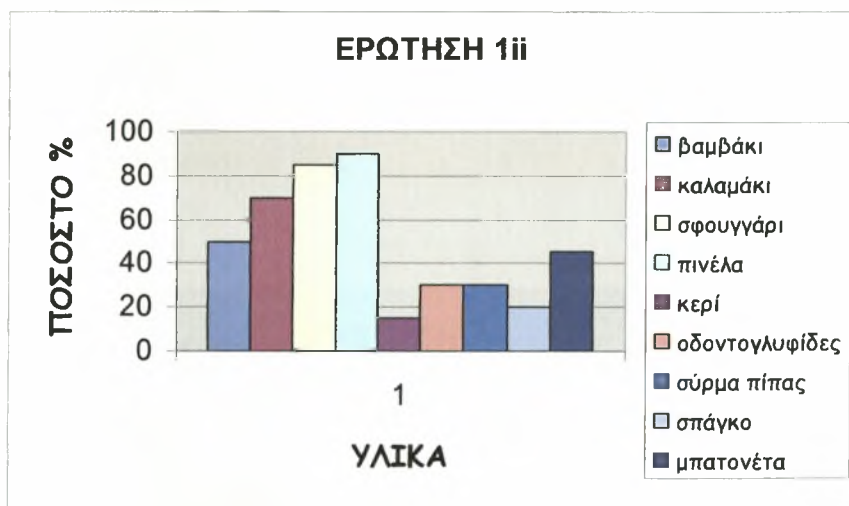
ΕΡΩΤΗΣΗ 1.1

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

ii) ΤΙ ΜΕΣΑ/ ΥΛΙΚΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΑΠΛΩΣΟΥΜΕ ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΥΛΙΚΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	%
Βαμβάκι	10	50
Καλαμάκι	14	70
Σφουγγάρι	17	85
Πινέλα	18	90
Κερί	3	15
Οδοντογλυφίδες	6	30
Σύρμα πίπας	6	30
Σπάγκο	4	20
Μπατονέτα	9	45

Σ' αυτή την ερώτηση παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (90%) των ερωτηθέντων νηπιαγωγών απάντησαν πως το μέσο που χρησιμοποιούν για να απλώσουν τα χρώματα είναι το πινέλο, πράγμα το οποίο ήταν απολύτως αναμενόμενο καθώς το πινέλο είναι το δημοφιλέστερο μέσο στα νηπιαγωγεία αλλά και γενικά με το οποίο απλώνουμε τα χρώματα. Στη

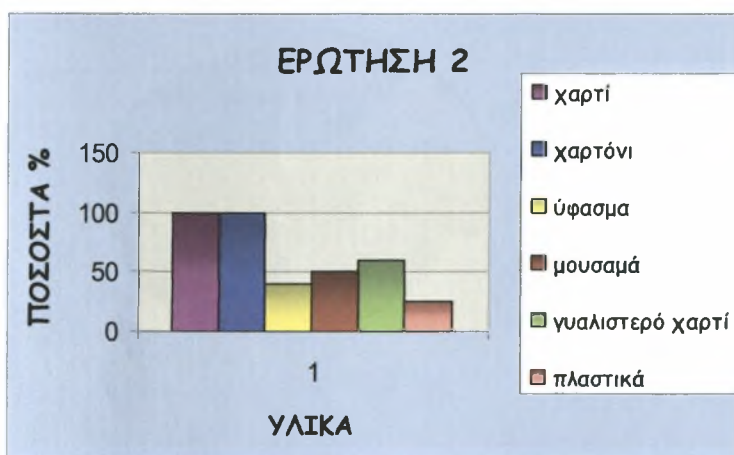

συνέχεια ακολουθεί το σφουγγάρι (85%), τρίτο στη σειρά είναι το καλαμάκι (70%) και τέταρτο μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει το βαμβάκι (50%). Τα υπόλοιπα μέσα/ εργαλεία κατέχουν πολύ μικρά ποσοστά που σημαίνει ότι δεν χρησιμοποιούνται σχεδόν ποτέ στο νηπιαγωγείο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

ΠΟΙΑ ΥΛΙΚΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ ΓΙΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΜΕ;

ΥΛΙΚΑ \ ΠΟΣΟΣΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	%
Χαρτί	20/20	100
Χαρτόνι	20/20	100
Υφασμα	8/20	40
Μουσαμάς	10/20	50
Γυαλιστερό χαρτί	12/20	60
Πλαστικά αντικείμενα	5/20	25

Από τις απαντήσεις που πήραμε σ' αυτή την ερώτηση βγάζουμε το συμπέρασμα πως τα υλικά που χρησιμοποιούνται κατά κόρων από τους

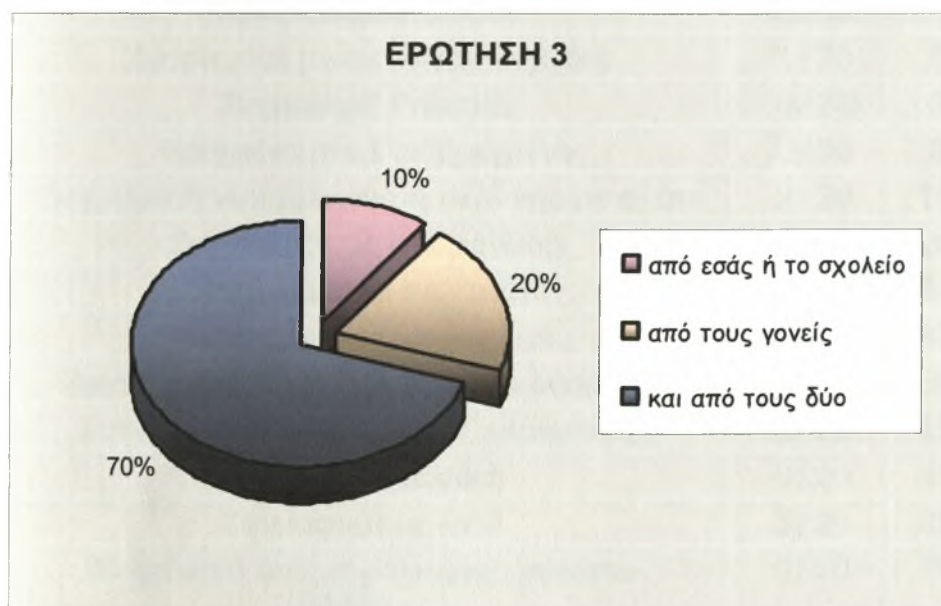
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕ ΧΡΩΜΑ

νηπιαγωγούς για επιφάνειες πάνω στις οποίες μπορούμε να ζωγραφίσουμε είναι το χαρτί (100%) και το χαρτόνι (100%). Δεν θα μπορούσαν βέβαια να ήταν άλλα αφού τα υπόλοιπα υλικά της λίστας δεν είναι καθόλου διαδεδομένα για επιφάνειες ζωγραφικής καθώς χρησιμοποιούνται μόνο σε ειδικές κατασκευές και τεχνικές ζωγραφικής.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

ΠΩΣ ΑΓΟΡΑΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΥΛΙΚΑ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΓΟΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	%
Από εσάς ή το σχολείο	2	10
Από τους γονείς	4	20
Και από τους δύο	14	70
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

Η ερώτηση αυτή αφορά το από πού προμηθεύονται τα παιδιά τα υλικά που χρησιμοποιούν στο σχολείο. Το 70% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών

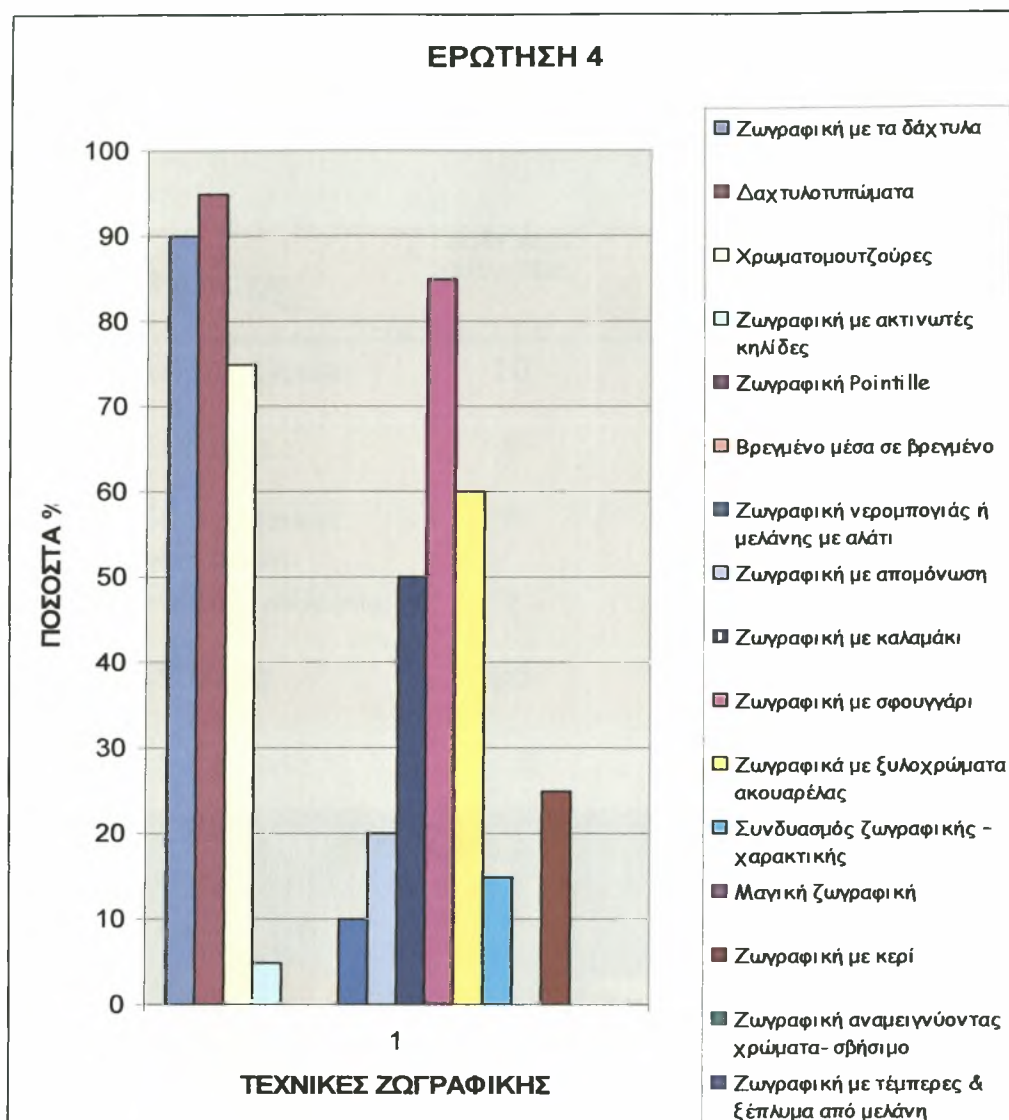
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕ ΧΡΩΜΑ

απαντούν πως τα υλικά παρέχονται στα παιδιά και από το σχολείο αλλά και από τους γονείς. Αυτό σημαίνει πως το υλικό που το σχολείο είναι υποχρεωμένο να παρέχει δωρεάν στους μαθητές, αναγκάζονται τις περισσότερες φορές να το αγοράζουν οι γονείς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

ΠΟΙΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ;

	ΠΟΣΟΣΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ.	%
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ			
Ζωγραφική με τα δάχτυλα		18/20	90
Δαχτυλοτυπώματα		19/20	95
Χρωματομουζούρες		15/20	75
Ζωγραφική με ακτινωτές κηλίδες		1/20	5
Ζωγραφική Pointille		0/20	0
Βρεγμένο μέσα σε βρεγμένο		0/20	0
Ζωγραφική νερομπογιάς ή μελάνης με αλάτι		2/20	10
Ζωγραφική με απομόνωση		4/20	20
Ζωγραφική με καλαμάκι		10/20	50
Ζωγραφική με σφουγγάρι		17/20	85
Ζωγραφική με ξυλοχρώματα ακουαρέλας		12/20	60
Συνδυασμός ζωγραφικής – χαρακτηριστικής		3/20	15
Μαγική ζωγραφική		0/20	0
Ζωγραφική με κερι		5/20	25
Ζωγραφική αναμειγνύοντας χρώματα-σβήσιμο		0/20	0
Ζωγραφική με τέμπρες & ξέπλυμα από μελάνη		0/20	0

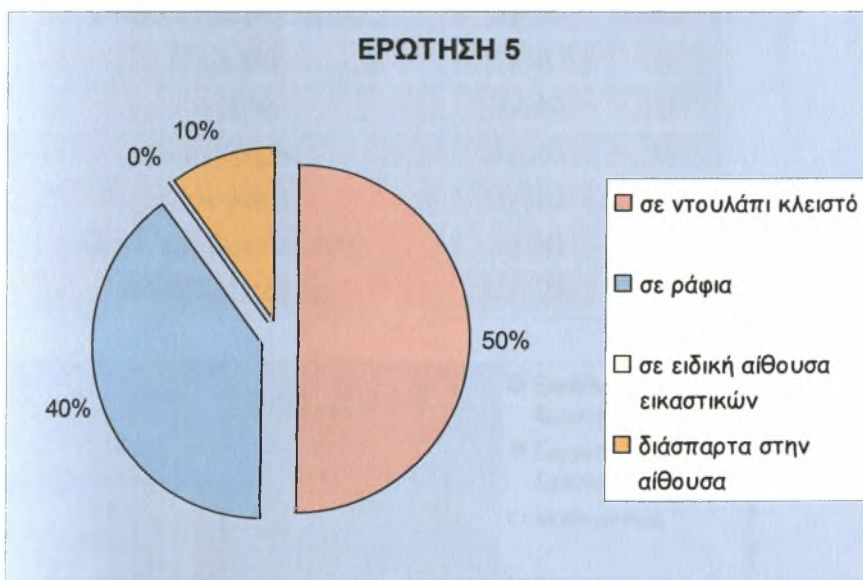

Οι περισσότερες από τις τεχνικές ζωγραφικής που παραθέσαμε στην ερώτηση αυτή διαπιστώθηκε πως δεν χρησιμοποιούνται ή δεν κατέχονται από τις νηπιαγωγούς που ερωτήθηκαν. Οι πιο δημοφιλείς τεχνικές είναι τα «δαχτυλοτυπώματα»(95%) και η «ζωγραφική με τα δάχτυλα»(90%), αμέσως μετά είναι η «ζωγραφική με σφουγγάρι»(85%), οι «χρωματομουτζούρες»(75%) και η «ζωγραφική με ξυλοχρώματα ακουαρέλλας». Εντύπωση προκαλεί ότι τεχνικές όπως η «ζωγραφική Pointille», «βρεγμένο μέσα σε βρεγμένο», «μαγική ζωγραφική», «ζωγραφική αναμειγνύοντας χρώματα- σβήσιμο» και «ζωγραφική με τέμπερες και ξέπλυμα από μελάνη» δεν επιλέγονται καθόλου από τις νηπιαγωγούς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟΠΟΘΕΤΗΜΕΝΑ ΣΥΝΗΘΩΣ ΤΑ ΥΛΙΚΑ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΕΡΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ.	%
Σε ντουλάπι κλειστό	10	50
Σε ράφια	8	40
Σε ειδική αίθουσα εικαστικών	0	0
Διάσπαρτα στην αίθουσα	2	10
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

Στο νηπιαγωγείο θα πρέπει να υπάρχει ένας χώρος στον οποίο θα πρέπει να είναι τοποθετημένα τα υλικά που χρησιμοποιούνται στα εικαστικά. Όταν οι νηπιαγωγοί ερωτήθηκαν για το που βρίσκεται ο χώρος αυτός, το 50% απάντησε σε ντουλάπι κλειστό, το 40% σε ράφια και το 10% διάσπαρτα στην αίθουσα. Από τα ποσοστά αυτά συμπεραίνουμε πως τα υλικά βρίσκονται σε μέρη στα οποία τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση οποιαδήποτε στιγμή παρά μόνο την ώρα των εικαστικών. Η απάντηση «σε

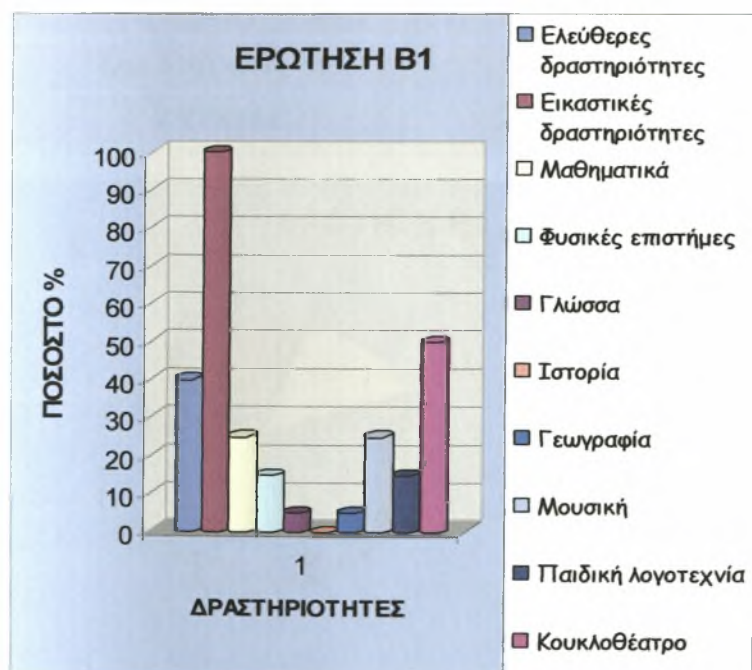
ειδική αίθουσα εικαστικών» δεν απαντήθηκε από καμία νηπιαγωγό, αυτό σημαίνει πως σε κανένα από τα νηπιαγωγεία που έγινε η έρευνα δεν υπάρχει ειδικός χώρος στον οποίο πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες των εικαστικών.

B. ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

ΠΟΤΕ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΥΛΙΚΑ;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Ελεύθερες δραστηριότητες		8/20	40
Εικαστικές δραστηριότητες		20/20	100
Μαθηματικά		5/20	25
Φυσικές επιστήμες		3/20	15
Γλώσσα		1/20	5
Ιστορία		0/20	0
Γεωγραφία		1/20	5
Μουσική		5/20	25
Παιδική λογοτεχνία		3/20	15
Κουκλοθέατρο		10/20	50

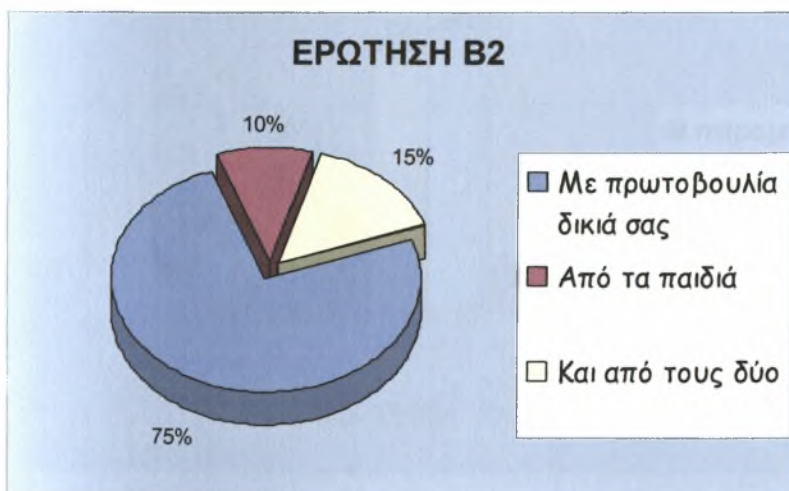

Σ' αυτή την ερώτηση προσπαθούμε να διαπιστώσουμε αν τα διαθέσιμα υλικά χρησιμοποιούνται σε δραστηριότητες άλλων γνωστικών αντικειμένων. Αυτό που συμπεραίνουμε όμως είναι πως τα υλικά χρησιμοποιούνται κυρίως στις εικαστικές δραστηριότητες (100%), ακολουθεί το κουκλοθέατρο (50%) και οι ελεύθερες δραστηριότητες (40%). Πολύ μικρά ποσοστά συγκεντρώνουν οι Φυσικές Επιστήμες (15%) και η Παιδική Λογοτεχνία (15%) και τέλος στην Ιστορία δεν χρησιμοποιούνται καθόλου (0%). Αυτό σημαίνει πως οι νηπιαγωγοί σπάνια χρησιμοποιούν τα εικαστικά σαν αφόρμηση ή επέκταση δραστηριοτήτων άλλων γνωστικών αντικειμένων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

ΠΩΣ ΟΡΓΑΝΩΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΠΟ ΠΟΙΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Με πρωτοβουλία δικιά σας	15	75
Από τα παιδιά	2	10
Και από τους δύο	3	15
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

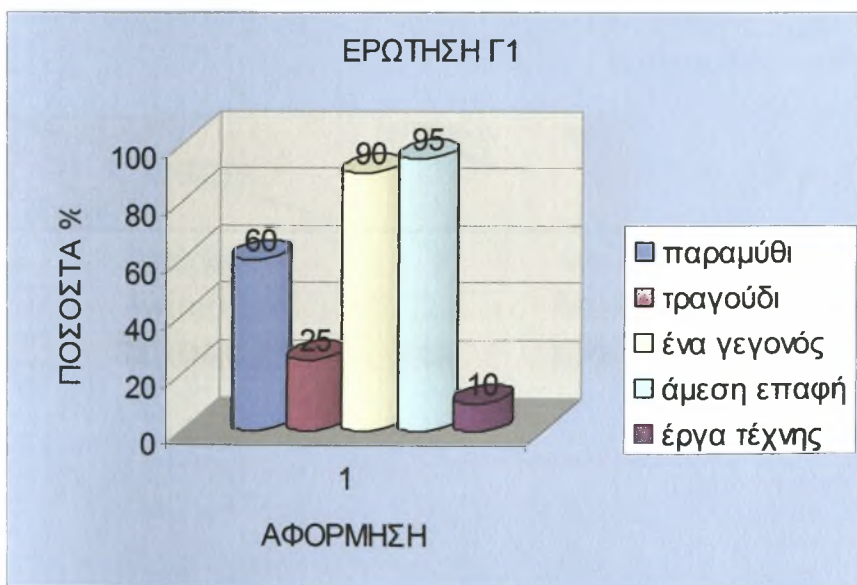
Από την ερώτηση Β2, η οποία εξετάζει από ποιόν οργανώνονται οι δραστηριότητες στην τάξη, συμπεραίνουμε πως κατά ένα καθόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό 75% οι δραστηριότητες οργανώνονται αποκλειστικά από τη νηπιαγωγό. Παρόλα αυτά υπάρχει ένα 15% που απαντά ότι οργανώνονται και από τους νηπιαγωγούς και από τα παιδιά και ένα 10% που υποστηρίζει πως οργανώνονται με πρωτοβουλία των παιδιών.

Γ. ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΑ ΥΛΙΚΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

ΠΟΙΑ ΑΦΟΡΜΗΣΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΥΛΙΚΟ;

ΑΦΟΡΜΗΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Παραμύθι		12/20	60
Τραγούδι		5/20	25
Ένα γεγονός		18/20	90
Άμεση επαφή		19/20	95
Έργα τέχνης		2/20	10

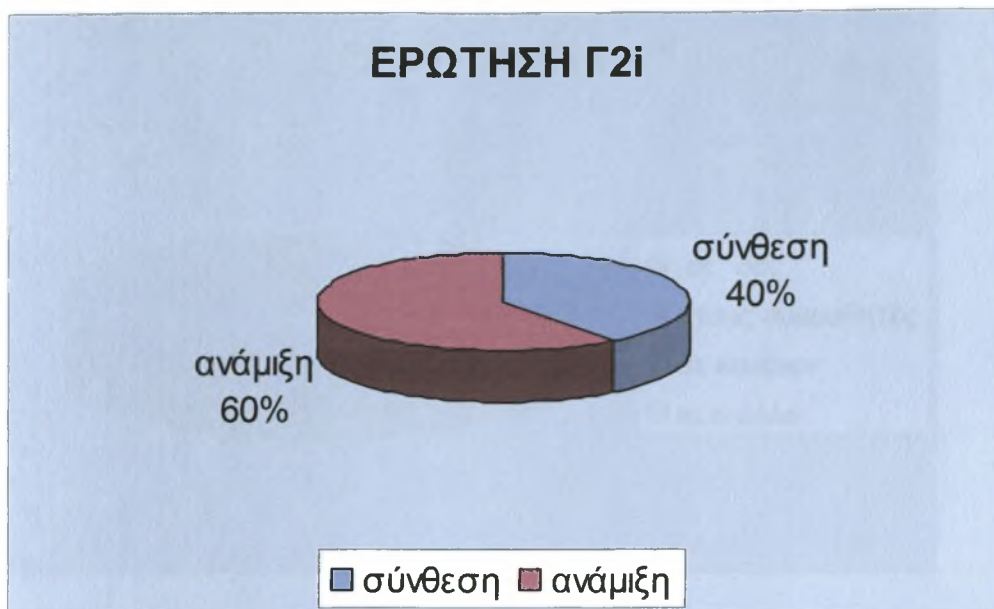

Η ερώτηση αυτή αποσκοπεί στο να ερευνήσει την αφόρμηση που χρησιμοποιείται όταν υπάρχει πρόθεση να μυηθούν τα παιδιά σ' ένα νέο υλικό. Τα μεγαλύτερα ποσοστά αναφέρονται στις απαντήσεις «άμεση επαφή»(95%) και «ένα γεγονός»(90%). Άρα, το νέο υλικό με το οποίο για πρώτη φορά θα έρθουν σε επαφή τα νήπια προτιμάται να εισαχθεί με την «άμεση επαφή», δηλαδή να παρουσιαστεί στα παιδιά άμεσα με επίδειξη και εξήγηση για το τι είναι και πως μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε στην τάξη αλλά και γενικά. «Ένα γεγονός» που σχετίζεται άμεσα με το υλικό που θέλουμε να φέρουμε στην τάξη μπορεί κατά το 90% των νηπιαγωγών να χρησιμοποιηθεί ως αφόρμηση. Η αμέσως επόμενη προτίμηση των ερωτηθέντων με ποσοστό 60% είναι ένας πολύ συνηθισμένος τρόπος αφόρμησης το παραμύθι. Το τραγούδι είναι η τέταρτη σε σειρά προτίμησης απάντησης με μικρό παρόλα αυτά ποσοστό 25%. Τέλος, τα έργα τέχνης, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται περισσότερο ως αφόρμηση φαίνεται πως δεν είναι καθόλου διαδεδομένα(10%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

ι) ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΡΕΣΣΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ;

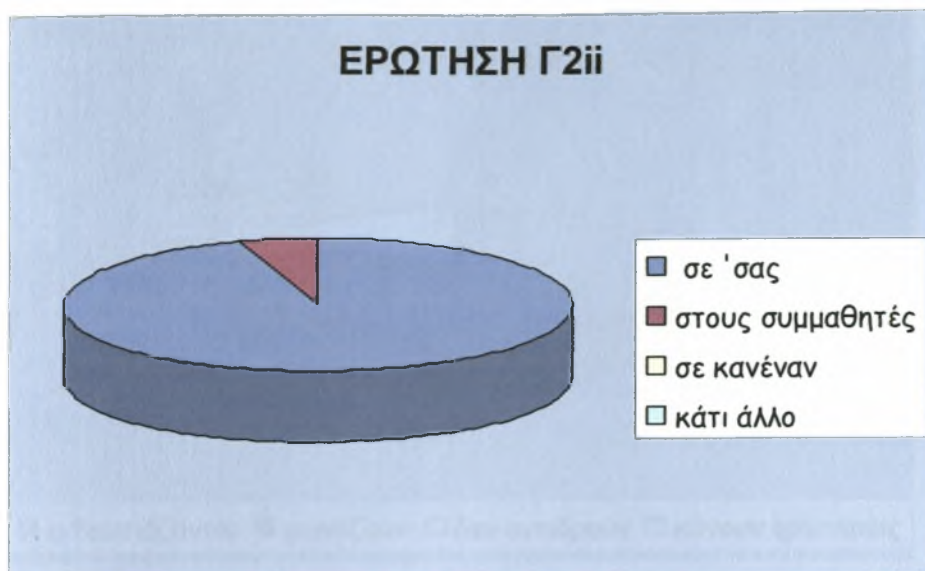
ΠΟΣΟΣΤΑ ΤΡΟΠΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Σύνθεση	8	40
Ανάμιξη	12	60
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

Στην ερώτηση αυτή ερευνούμε αν είναι ευχάριστο στα παιδιά να κάνουν πειράματα και με ποιο τρόπο. Η σύνθεση και η ανάμιξη είναι δυο τρόποι με τους οποίους τα παιδιά μπορούν να πειραματιστούν σε κάθε εικαστική δραστηριότητα. Οι απαντήσεις που πήραμε αποδεικνύουν πως και οι δυο τρόποι προτιμούνται από τα νήπια, η σύνθεση (60%) και η ανάμιξη (40%).

ii) ΤΙ ΚΑΝΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΟΤΑΝ ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΚΑΤΙ ΣΤΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ; ΤΟ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΟΥΝ:

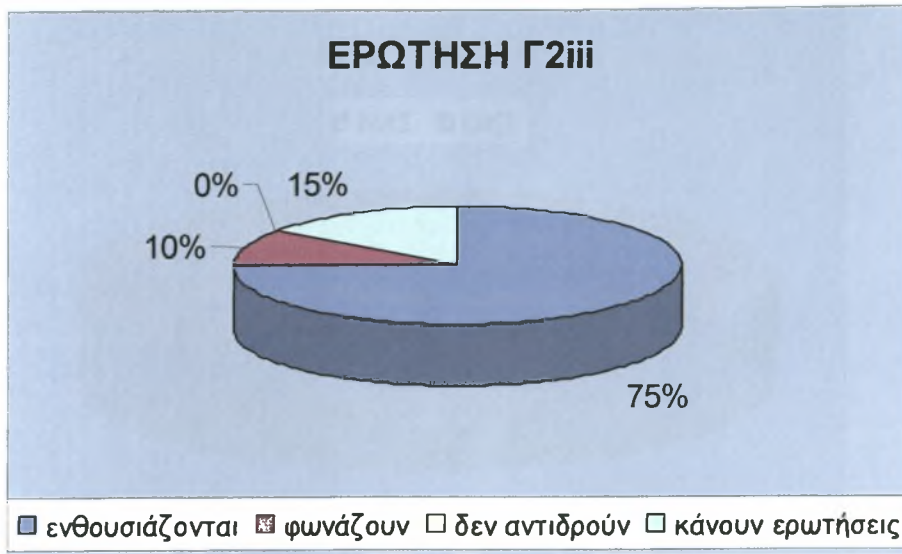
ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΟΙΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Σε 'σας	19	95
Στους συμμαθητές τους	1	5
Σε κανέναν	0	0
Κάτι άλλο	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

Τα παιδιά όταν ανακαλύπτουν κάτι πρωτόγνωρο μέσα από ένα πείραμα έχουν την έμφυτη τάση να το ανακοινώνουν με σκοπό να αποκομίσουν την καλύτερη δυνατή επιβράβευση. Απ' τις απαντήσεις στην ερώτηση αυτή συμπεραίνουμε πως τα παιδιά προτιμούν να ανακοινώνουν την ανακάλυψη τους στην δασκάλα τους (95%) παρά στους συμμαθητές τους (5%). Προφανώς, αυτό συμβαίνει γιατί αυτή είναι που εμπιστεύονται περισσότερο και αποσκοπούν στην επιβεβαίωση και την επιβράβευση της. Το να αποφύγουν να το ανακοινώσουν σε κάποιον σύμφωνα με την έρευνα είναι μάλλον απίθανο (0%).

iii) ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Ενθουσιάζονται	15	75
Φωνάζουν	2	10
Δεν αντιδρούν	0	0
Κάνουν ερωτήσεις	3	15
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

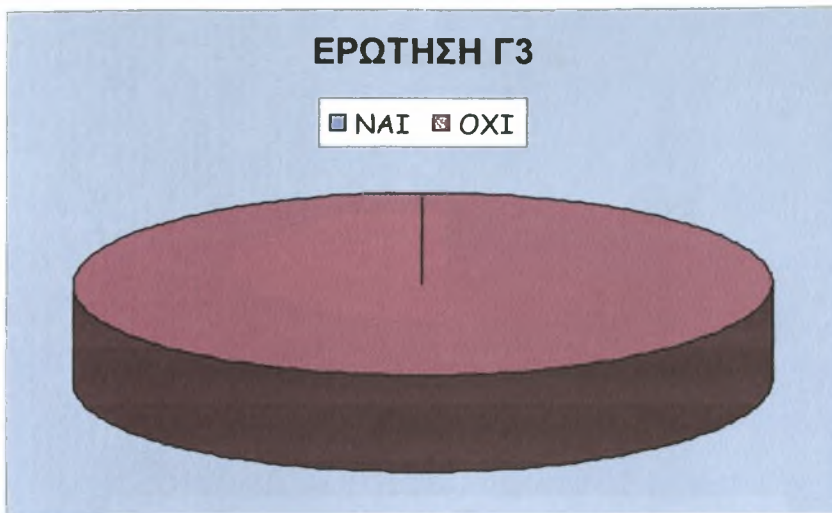

Μετά την ανακάλυψη αναμένουμε από τα νήπια μια αντίδραση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών (75%) απαντούν πως τα παιδιά ενθουσιάζονται όταν ανακαλύπτουν κάτι. Αυτή είναι μια αναμενόμενη απάντηση καθώς τα παιδιά είναι απ' τη φύση τους ενθουσιώδη, πόσο μάλλον όταν ανακαλύπτουν κάτι. Η αμέσως επόμενη απάντηση, με μικρό παρόλα αυτά ποσοστό (15%) είναι ότι κάνουν ερωτήσεις, πράγμα που σημαίνει πως είναι περίεργα να μάθουν λεπτομέρειες για την ανακάλυψη τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΟΤΑΝ ΛΕΡΩΘΟΥΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΣ;

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
ΝΑΙ	0	0
ΟΧΙ	20	100
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

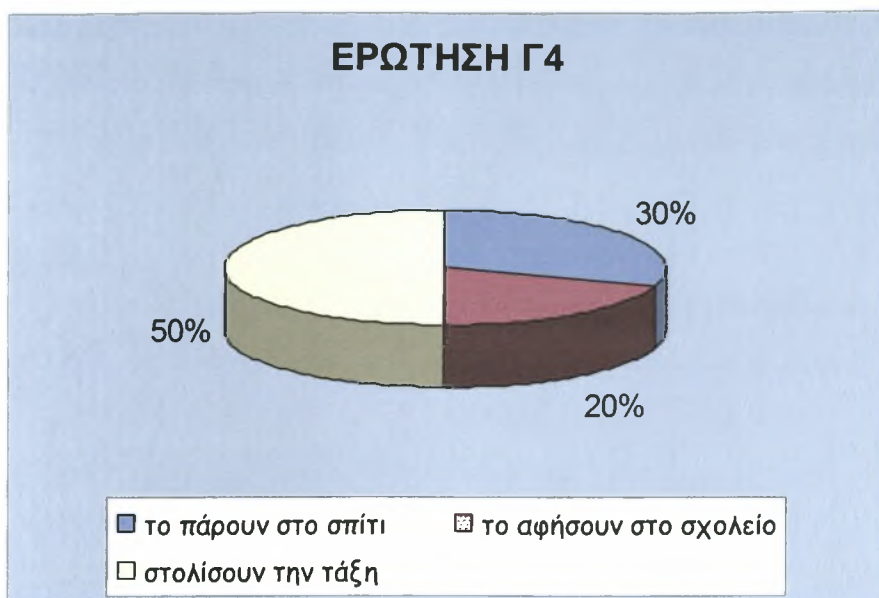

Η απάντηση σ' αυτή την ερώτηση είναι εμφανής αλλά τη συμπεριλάβαμε στο ερωτηματολόγιο για να επιβεβαιωθούμε και ερευνητικά. Τα παιδιά δεν προβληματίζονται καθόλου αν κατά τη διάρκεια που δημιουργούν λερωθούν(100%). Αυτό σημαίνει πως τους ενδιαφέρει περισσότερο η διαδικασία της δημιουργίας και το αποτέλεσμα παρά το αν θα λερωθούν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ΕΝΑ ΕΡΓΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ ΝΑ:

ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ ΝΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣ	%
Το πάρουν στο σπίτι	6	30
Το αφήσουν στο σχολείο	4	20
Στολίσουν την τάξη	10	50
ΣΥΝΟΛΟ	20	100

Σημαντικό θεωρήσαμε το να ερευνήσουμε τι συμβαίνει μετά το πέρας της δημιουργίας, τι επιθυμούν τα παιδιά να κάνουν το έργο τους. Τα μισά παιδιά (50%) φαίνεται πως επιθυμούν να στολίσουν την τάξη με τα έργα τους, δηλαδή τους ενδιαφέρει τα έργα τους να είναι προσιτά απ' όλους όσους μπαίνουν στη τάξη. Ένα σημαντικό ποσοστό (30%) επιθυμεί να παίρνει τα έργα στο σπίτι, προφανώς για να αποσπάσουν την επιβράβευση των γονιών και των συγγενών. Τέλος, το μικρότερο ποσοστό (20%) θεωρεί καλύτερη ιδέα να αφήσει τα έργα στο σχολείο.

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΣΤΗΚΑΝ ΣΕ
ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ ΜΕ ΘΕΜΑ: ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

- 1^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΑΧΤΥΛΟΜΠΟΓΙΕΣ
- 2^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΚΑΛΑΜΑΚΙ
- 3^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΣΦΟΥΓΓΑΡΙΑ
- 4^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΦΡΟΤΑΖ
- 5^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΚΟΛΛΑ
- 6^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΔΑΧΤΥΛΟΤΥΠΩΜΑΤΑ
- 7^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΧΡΩΜΑΤΟΜΟΥΤΖΟΥΡΕΣ
- 8^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ - ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ
- 9^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΜΠΑΤΙΚ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΧΑΡΤΙ
- 10^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΜΕΙΓΝΥΟΝΤΑΣ ΤΑ
ΧΡΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟ ΣΒΗΣΙΜΟ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Ο στόχος της υλοποίησης των δραστηριοτήτων ήταν να διαπιστωθεί: αν και κατά πόσο οι εικαστικές δραστηριότητες που οργανώθηκαν με διαφορετικές πάντα τεχνικές ζωγραφικής και με πολλές φορές διαφορετικά ήδη χρωμάτων μπορεί να προκαλέσει στο παιδί την ανάπτυξη προσωπικών χαρακτηριστικών και αξιών και την ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων, οι οποίες θα οδηγήσουν σε πολύπλευρη ανάπτυξη του ατόμου του παιδιού αλλά και εικαστική δημιουργία.

Οι υποθέσεις που διατύπωσα ήταν :

α) Όλες οι τεχνικές είναι εύκολες, προσιτές και ενδιαφέρουσες για τα παιδιά ή όχι.

β) Όλα τα ήδη μπογιών μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις τεχνικές ζωγραφικής ή όχι.

γ) Ο τρόπος παρουσίασης και υλοποίησης των τεχνικών ζωγραφικής παίζει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των τεχνικών από τα παιδιά ή όχι.

δ) Οι υποδείξεις και η καθοδήγηση από τον παιδαγωγό παίζει ενεργητικό ρόλο ή όχι.

ΠΡΩΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: *ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ*

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΟΥΝ ΔΑΧΤΥΛΟΜΠΟΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΑΤΟΜΙΚΑ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: -ζωγραφική
- ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ: - δαχτυλομπογιές
-κόλλα Α4
-λίγο νερό
-σφουγγάρι

ΧΩΡΟΣ: Η γωνία των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά τις «δαχτυλομπογιές» του εμπορίου. Η ζωγραφική με τα δάχτυλα δημιουργεί ένα αίσθημα άνεσης, ελευθερίας και ηρεμίας για το λόγο αυτό επέλεξα μια τέτοια δραστηριότητα, η οποία είναι εύκολη αλλά συγχρόνως σύντομη και ευχάριστη για τα παιδιά.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Η επιφάνεια που χρησιμοποιείται για τη ζωγραφική με τα δάχτυλα (δηλ. το χαρτί, ο δίσκος ή το τραπέζι) πρέπει πρώτα να έχουν υγρασθεί ελαφρά μ' ένα σφουγγάρι. Έτσι αυτό το μέρος το είχα ήδη κάνει πριν μοιράσω στα παιδιά το χαρτί, δηλαδή την κολλά Α4. Ύστερα έδωσα στα παιδιά από λίγο σχετικά χρώμα σε κάθε τετράδα παιδιών. Έπειτα παρότρυνα τα παιδιά εφόσον τα άφησα ελεύθερα να απλώσουν το χρώμα με τα δάχτυλα τους πάνω στην επιφάνεια, να κάνουν διάφορα σχέδια, χρησιμοποιώντας ίσως ένα ή περισσότερα δάχτυλα ή και όλη την επιφάνεια της παλάμης του. Αν χρειαστεί να σβήσουν, τους είπα πως μπορούν να αλείψουν πάλι την επιφάνεια με χρώμα και να ξαναρχίσουν. Έτσι και έγινε. Τα παιδιά πράγματι έπαιρναν λίγο χρώμα την κάθε φορά με ένα ή περισσότερα δάχτυλα κάθε φορά και σχεδίαζαν διάφορα σχέδια στην κόλλα τους. Ότι τους κατέβαινε στο μυαλό: από ανθρώπους, μέχρι καράβια και αεροπλάνα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: *ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ*

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕ ΚΑΛΑΜΑΚΙ.*

ΜΕΘΟΔΟΣ:

- ζωγραφική
- ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ:

- Καλαμάκια όσα τα παιδιά,
- κόλλα Α4
- τέμπερες.

ΧΩΡΟΣ: Η γωνία των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά ένα κοινό καλαμάκι για αναψυκτικά, κόλλα Α4 και τέμπερες (μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και οποιοδήποτε άλλο υδρόχρωμα). Τότε παρότρυνα τα παιδιά να μου πουν τι θα μπορούσαμε να τα κάνουμε και δεν μπορούσαν να φανταστούν. Τότε τους αποκάλυψα τι σκεφτόμουν να κάνω με αυτά και αμέσως ενθουσιάστηκαν και ήθελαν να το δοκιμάσουν όλοι.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Έπειτα μοίρασα στο κάθε παιδί ένα καλαμάκι κι ένα κομμάτι χαρτιού. Στη μέση περίπου του χαρτιού παρότρυνα τα παιδιά να τοποθετήσουν μια σχετικά μικρή ποσότητα χρώματος, δηλαδή περίπου μια κουταλιά τέμπερας. Το κάθε παιδί μετά κρατώντας το καλαμάκι από το χαρτί σε μια μικρή απόσταση και προσέχοντας να μην ακουμπούν τα καλαμάκια τους στο χρώμα, φύσηξαν ελαφρά μέσα από το καλαμάκι. Μ' αυτό τον τρόπο το χρώμα άρχισε σιγά-σιγά να απλώνεται προς όποια κατεύθυνση το έστελνε το παιδί φυσώντας. Άρχισαν τότε να σχηματίζονται διαδοχικά μικρές «γραμμές» τέμπερας μόλις φυσούσαν, προσπαθώντας να σχηματίζονται σχεδιάκια αν και δεν ήταν πολύ εύκολο. Τα παιδιά δεν σταματούσαν. Τους άρεσε πολύ και έμειναν πολύ ευχαριστημένα. Συνεχώς έβαζαν και διαφορετικό χρώμα τέμπερας να κάνουν κάτι ακόμη πιο πρωτότυπο.

ΤΡΙΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: *ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ*

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΜΕ ΣΦΟΥΓΓΑΡΙΑ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: -ζωγραφική
- ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ: -Κομμάτια σφουγγαριού σε διάφορα μεγέθη και με
διάφορα μεγέθη τρυπών
-τρία χρώματα τέμπερες.

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά κομματάκια σφουγγαριού σε διάφορα σχήματα, χαρτί περιτυλίγματος, χαρτί A4 και μικρά μπολάκια που γεμίσαμε με ένα χρώμα τέμπερας στο κάθε ένα μπαλάκι. Για όσα χρώματα είχε το παιδί στη διάθεσή του, υπήρχε αντίστοιχος αριθμός σφουγγαριών. Από τρία χρώματα το κάθε παιδί, με σκοπό να δημιουργήσουν κάτι το ξεχωριστό και πολύχρωμο για εκπληκτικά αποτελέσματα. Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν και ήθελαν να συμμετάσχουν.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Μοίρασα στο κάθε παιδί από ένα σφουγγάρι σε μέγεθος περίπου το ίδιο για κάθε παιδί να μην υπάρχουν τυχόν διαφωνίες για το μέγεθος. Έπειτα παρότρυνα τα κάθε παιδί ξεχωριστά να βουτήξει το σφουγγαράκι στο χρώμα, να το στύψει ελαφρά πάνω σε μια χαρτοπετσέτα, αν θέλει, και στη συνέχεια να το ακουμπήσει στο χαρτί του. Το αποτύπωμα που άφησε η διάτρητη επιφάνεια γενικά του σφουγγαριού συγκίνησε τα παιδιά. Μετά μερικά παιδιά έτριψαν και έσυραν τα σφουγγάρια τους λίγο περισσότερη ώρα πάνω στο χαρτί, σε σχέση με κάποια άλλα κομμάτια σφουγγαριού και βρήκε το αποτύπωμα λίγο διαφορετικό από τα υπόλοιπα, το οποίο ενθουσίασε επίσης πολύ τα παιδιά. Κυρίως γιατί έκαναν κάτι που το ανακάλυψαν μόνα τους χωρίς να τους καθοδηγήσω εγώ.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: *ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ*

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΦΡΟΤΑΖ*

ΜΕΘΟΔΟΣ:

- ζωγραφική
- επίδειξη υλικού
- ομαδική εργασία

ΥΛΙΚΑ:

- Φύλλα διαφόρων μεγεθών
- χαρτί A4
- μολύβι
- κηρομπογιές διαφόρων χρωμάτων.

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά διάφορα μεγέθη φύλλων τα οποία είχα ήδη συλλέξει από τη φύση, από διάφορα δέντρα, δηλαδή μικρά και μεγάλα φύλλα π.χ. από πορτοκαλιά, από πλάτανο, από κερασιά κ.τ.λ. άφησα τα παιδιά να περιεργαστούν τα φύλλα, να τα χαρακτηρίσουν ως μεγάλα ή μικρά, να μου πουν για τις νευρώσεις τους και για τα σχήματα τους γενικότερα. Πράγματι τα παιδιά ανταποκρίθηκαν στις παροτρύνσεις μου και κατηγοριοποίησαν τα φύλλα σε μεγάλα και μικρά, μου είπαν τα χαρακτηριστικά τους και μίλησαν για τις νευρώσεις τους.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Έπειτα μοίρασα στα παιδιά από δυο φλούδες διαφορετικών δέντρων και μια αρχικά αλλά και εφόσον μετά τις συνθέσαμε την μια πάνω στην άλλη σχεδόν τη μισή δηλαδή, σε μορφή σχεδίου, τότε παρότρυνα τα παιδιά να τις τοποθετήσουν πάνω στο τραπέζι και από πάνω στερεώσαμε μια λευκή κόλλα χαρτί A4, μετά (με το μολύβι από την επίπεδη πλευρά, όχι από την μυτερή) πατήσαμε το χαρτί, πάνω δηλαδή από τα φύλλα και μετά την επιφάνεια αυτή τηνμπογιατίσαμε με κηρομπογιές, για να προσπαθήσουμε όσο ήταν δυνατόν να βγουν τα σχέδια των φύλλων πάνω στο χαρτί αλλά με το χρώμα πάντα της κηρομπογιάς. Όταν τα παιδιά είχαν δυσκολία τα βοηθούσα. Το αποτέλεσμα ήταν εκπληκτικό και άρεσε στα παιδιά πολύ.

ΠΕΜΠΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕ ΚΟΛΛΑ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: -ζωγραφική
-ομαδική εργασία
- επίδειξη υλικού

ΥΛΙΚΑ: -νερομπογιές
-κολλά UHU
-κόλλες A4
- βρεγμένο σφουγγαράκι

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Προσπαθώντας να ζωγραφίσουν τα παιδιά με ένα διαφορετικό τρόπο «χρώματος», παρουσίασα στα παιδιά μια κόλλα ρευστή UHU και τους είπα πως με την κόλλα θα ζωγραφίζαμε και άρχισαν τα παιδιά να γελάνε. Παραξενεύτηκαν και δεν μπορούσαν να φανταστούν τι θα κάναμε με αυτό και μόνο. Έπειτα χώρισα τα παιδιά σε μικρές ομάδες των δυο παιδιών για να δουλεύουν πιο άνετα.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Εφοδίασα την κάθε ομάδα με ένα φύλλο χαρτιού κόλλας Α4. Μετά παρότρυνα τα παιδιά να δουλέψουν ομαδικά και ενώ τους μοίρασα στο κάθε ζευγάρι και από μια κόλλα παρότρυνα τα παιδιά να επιστρέψουν πάνω στη λευκή κόλλα ένα μόνο χρώμα νερομπογιάς. Έτσι και έγινε. Όλα τα παιδιά συνεργάστηκαν με υπομονή και θέληση, προσπάθησαν και έκαναν τη ό,τι τους είπα, όσο φυσικά μπορούσαν. Μετά άφησα τις κόλλες χαρτιού των παιδιών να στεγνώσουν και έπειτα μοίρασα πάλι στα παιδιά τις κόλλες UHU και τους ζήτησα να δημιουργήσουν μια παράσταση ή ένα σχήμα π.χ. ένα ψαράκι, ένα λουλουδάκι κτλ. Αφού αφήσαμε για λίγο την κόλλα να στεγνώσει προσπαθήσαμε μαζί με τα παιδιά μ' ένα βρεγμένο σφουγγαράκι να αφαιρέσουμε το χρώμα της νερομπογιάς που είχαμε απλώσει στην αρχή. Το αποτέλεσμα ήταν να μείνει πάνω στο χαρτί μόνο το χρώμα που είχε καλυφθεί από την κόλλα UHU. Τα παιδιά εντυπωσιάστηκαν πολύ με το αποτέλεσμα και μου ζήτησαν να το επαναλάβουμε.

ΈΚΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΩΝ
ΤΟΥΣ

ΜΕΘΟΔΟΣ: -Ζωγραφική
-Ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ: -Δαχτυλομπογιες
-κηρομπογιές
-κόλλες Α4.

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά δακτυλομπογιες και παρότρυνα τα παιδιά, εφόσον γνωρίζουμε ότι αρέσουν πολύ στα παιδιά τέτοιου είδους δραστηριότητες και γενικότερα να ζωγραφίζουν με τα δάκτυλα, να κάνουν τα αποτυπώματα τους πάνω σε μια άσπρη κόλλα Α4 και όλα προθυμοποιήθηκαν.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Έπειτα τα παιδιά βούτηξαν τα δάκτυλά τους μέσα στη μπογιά και άφησαν διάφορες σφραγίδες ή αλλιώς όπως είναι γνωστά τα «αποτυπώματα» τους. Τυχαία, προέκυψαν διάφορες φιγούρες ανθρώπων ή ζώων. Μερικές φορές μάλιστα τα παιδιά προσθέσανε ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα: μάτια, αυτιά, πόδια, φτερά, ουρές κ.ά. με κηρομπογιές. Αλλά κυρίως τα περισσότερα παιδιά δεν ήθελαν να δώσουν καμιά οριστική μορφή απλά και μόνο το αποτύπωμα του δάκτυλου, που αν και σ' εμάς θυμίζει ίσως μόνο την αστυνομική μας ταυτότητα, είναι για τα παιδιά ένας πολύ άμεσος και ζωντανός τρόπος έκφρασης. Παριστάνει κάτι από τον ίδιο τους τον εαυτό, είναι η προσωπική τους σφραγίδα. Από την άλλη μεριά, η ανάγλυφη επιφάνεια του δακτυλικού αποτυπώματος, τα κυκλικά και ελικοειδή δρομάκια που διαφαίνονται διεγείρουν τη φαντασία του παιδιού.

ΕΒΔΟΜΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ
ΧΡΩΜΑΤΟΜΟΥΤΖΟΥΡΕΣ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ
ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΥΛΙΚΑ: -Τέμπερες
-κόλλες Α4
- πινέλο.

ΧΩΡΟΣ: ΓΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Είναι μια πολύ εύκολη και ευχάριστη δραστηριότητα για τα παιδιά. Έτσι μοίρασα στα παιδιά τέμπερες και τα παρότρυνα να δημιουργήσουν ότι ήθελαν και οτιδήποτε βάλουν στο μυαλό.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Πράγματι τα παιδιά, εφόσον τους μοίρασα και από ένα πινέλο στο κάθε ένα άρχισαν να βουτούν το πινέλο τους στην μπογιά που επιθυμούσαν και σε οποίο χρώμα επιθυμούσαν χωρίς να τους δίνω καθόλου οδηγίες, δηλαδή αφήνοντας τα εντελώς ελεύθερα να σκεφτούν και να επιλέξουν τι σχέδιο ή τι άλλο ήθελαν να ζωγραφίσουν και άρχισαν να δημιουργούν. Έτσι τα παιδιά μουτζούρωσαν το χαρτί και αποτύπωσαν διάφορα σχέδια εντελώς ελεύθερα. Κάποια μουτζούρωσαν το χαρτί, αλλά έφτιαξαν κάποιο σχέδιο και άλλα τραβούσαν γραμμές. Στο τέλος παρότρυνα τα παιδιά να μου πουν τι ζωγράρισαν και αν τους άρεσε η δραστηριότητα και αυτό που έκαναν. Όλα ήταν ευχαριστημένα με το αποτέλεσμα.

ΎΓΔΟΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: ΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΥ
ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ

ΜΕΘΟΔΟΣ: - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ
- ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ
- ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΥΛΙΚΑ: -κηρομπογιές
-καπάκι στυλού
-κόλλα Α4

ΧΩΡΟΣ: ΓΩΝΙΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσίασα στα παιδιά ένα χαρτί λίγο τραχύ και κηρομπογιές. Αμέσως τα παιδιά μου είπαν χωρίς να τα ρωτήσω: αν θα ζωγραφίσουμε με αυτά. Τότε τους είπα πως αρχικά ναι αλλά μετά θα κάνουμε και κάτι άλλο «μαγικό». Και αμέσως δέχτηκαν να ζωγραφίζουν για να δουν μετά τι θα επακολουθήσει.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Πράγματι, τα παιδιά άρχισαν να ζωγραφίζουν διαφορετικά σχέδια το κάθε ένα παιδί στην άσπρη κόλλα του Α4. π.χ. ένα παιδί ζωγράφησε ένα σπίτι με αυλή, ένα άλλο ένα αυτοκίνητο, ένα άλλο έναν άνθρωπο κ.τ.λ. μόλις τελείωσαν την ζωγραφική τους τα παιδιά με τις κηρομπογιές, παρουσίασα στα παιδιά μια δικιά μου ζωγραφιά που έκανα την ώρα που τα παιδιά έκαναν την δική τους, ένα πρόσωπο μεγάλο. Τότε με ένα καπάκι ενός στυλού που είχα μαζί μου «χάραξα» μερικά σημεία του προσώπου για να δείξουμε καλύτερα τα χαρακτηριστικά του προσώπου του, όπως τους είπα. Και πράγματι σχηματίστηκαν πολύ καλύτερα τα χαρακτηριστικά του. έπειτα παρότρυνα τα παιδιά να κάνουν το ίδιο στην δική τους ζωγραφική, αφού τους μοίρασα από ένα καπάκι στυλού και να «χαράξουν» τα χαρακτηριστικά του ατομικού τους έργου, δίνοντας δηλαδή έμφαση στις λεπτομέρειες, π.χ. του αυτοκινήτου, στις πόρτες του κ. ά. Τα αποτελέσματα ήταν πολύ ωραία και άρεσαν πολύ και στα παιδιά. Πράγματι το θεώρησαν κάπως «μαγικό».

ΈΝΑΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΠΑΤΙΚ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: -ζωγραφική
-Ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ: -Τέμπρες τριών χρωμάτων, (ή όσες επιθυμεί ο κάθε ένας)
-κόλλες Α4,
-κηρομπογιές.

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Παρουσιάζω στα παιδιά κηρομπογιές με σκοπό να ζωγραφίσουν ότι σχέδιο ήθελαν αυτά χωρίς καμιά καθοδήγηση δική μου. Στα παιδιά είναι γνωστή η χρήση και η ζωγραφική με κηρομπογιές και το θεώρησαν εύκολη ζωγραφική.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Μοίρασα στα παιδιά άσπρες κόλλες Α4 και παρότρυνα έπειτα τα παιδιά να ζωγραφίσουν ότι ήθελαν με τις κηρομπογιές. χωρίς να καλύψουν όλο το χαρτί, απλά να ζωγραφίσουν ένα σχέδιο. Στη συνέχεια καλύψαμε όλη την επιφάνεια, με το πινέλο, από τέμπερα. Τα σημεία, που είχαν χρωματιστεί από κηρομπογιές κράτησαν τα χρώμα πάνω τους, δηλαδή το χρώμα της τέμπερας, τα υπόλοιπα σημεία που δεν είχαν χρωματιστεί τα παιδιά δεν το κρατήσουν το χρώμα ενώ κάποια άλλα σημεία διατήρησαν μόνο κάποιες κηλίδες χρώματος. Επίσης δεν χρησιμοποιήσαμε μόνο ένα χρώμα τέμπερας αλλά τρία συνολικά και το αποτέλεσμα ήταν πιο ωραίο σε σχέση μόνο με το ένα χρώμα που είχαμε βάλει αρχικά. Ήταν μια ζωγραφιά πολύ εντυπωσιακή και για τα ίδια τα παιδιά.

ΔΕΚΑΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑ: *ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ*

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΣΤΟΧΟΣ: *ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΝ ΑΝΑΜΕΙΓΝΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟ ΣΒΗΣΙΜΟ*

ΜΕΘΟΔΟΣ: -σβήσιμο χρωμάτων
-Ζωγραφική
-Ατομική εργασία

ΥΛΙΚΑ: -Τέμπερες
-πινέλα
-κόλλες Α4
-νερό

ΧΩΡΟΣ: γωνιά των εικαστικών

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: Αρχίσαμε μια συζήτηση για το πώς ζωγραφίζουμε, με ποιόν τρόπο, ποια υλικά συνήθως χρησιμοποιούμε. Τους ζήτησα να μου πουν και τα καινούργια υλικά που μάθαμε να χρησιμοποιούμε για να ζωγραφίζουμε μαζί. Τους ρώτησα αν έχουν προσπαθήσει ποτέ να ζωγραφίσουν σβήνοντας ένα σχέδιο και φυσικά η απάντηση ήταν όχι. Η επόμενη ερώτηση ήταν αν θέλουμε να προσπαθήσουμε να το κάνουμε.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Τους μοίρασα από μια λευκή κόλλα χαρτί. Στα τραπεζάκια τους υπήρχαν τέμπρες διαφόρων χρωμάτων και ποτηράκια με νερό. Το κάθε παιδί είχε το πινέλο του με το οποίο τους ζήτησα να χρωματίσουν όλη τη σελίδα τους με ένα χρώμα τέμπρας. Αφού όλα τα παιδιά διάλεξαν το χρώμα και χρωμάτισαν τη σελίδα, στη συνέχεια τους ζήτησα να βουτήξουν το πινέλο τους μέσα στο νερό και να προσπαθήσουν να αποχρωματίσουν το μέρος εκείνο που θέλουν κάνοντας ένα σχέδιο π.χ. σπιτάκι, ψαράκι, λουλουδάκι κτλ. Στη συνέχεια ζήτησα από τα παιδιά να στεγνώσουν πάνω σε μια καρτοπετσέτα το πινέλο τους και να αφαιρέσουν με προσοχή το διαλυμένο χρώμα από τη ζωγραφιά τους. Η διαδικασία να ζωγραφίζουν αφαιρώντας χρώμα από το έργο τους ενθουσίασε τα παιδιά.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Στην πρώτη δραστηριότητα προσπάθησα να εφαρμόσω στην τάξη μια τεχνική με την οποία τα παιδιά ήταν ήδη εξοικειωμένα, πράγμα το οποίο φάνηκε από τα πρώτα κιόλας λεπτά. Είχανε μεγάλη άνεση στο να χρησιμοποιούν τις δακτυλομπογιές, βουτούσανε τα χέρια τους μέσα στα χρώματα και φτιάχνανε με άνεση διάφορες παραστάσεις και σχήματα πάνω στο χαρτί.

2^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Η τεχνική ζωγραφικής με καλαμάκι ήταν μια τεχνική τελείως πρωτόγνωρη για τα παιδιά. Απ' την αρχή δεν μπορούσαν να φανταστούν πως θα μπορούσαμε να ζωγραφίσουμε κάτι πάνω στο χαρτί χωρίς να χρησιμοποιήσουμε τα συνηθισμένα μέσα (μαρκαδόρους, ξυλοχρώματα κτλ) αλλά χρησιμοποιώντας ένα καλαμάκι. Στην αρχή ήταν δύσκολο για τα παιδιά να φυσήξουν μέσα στο καλαμάκι για να απλώσουν τα χρώματα, αλλά είχαν πολύ διάθεση να προσπαθήσουν και στο τέλος τα καταφέρανε όλα τα παιδιά. Το εντυπωσιακό αποτέλεσμα τα ενθουσίασε τόσο πολύ που δεν θέλανε να σταματήσουν.

3^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Σ' αυτή τη δραστηριότητα τα παιδιά ανταποκρίθηκαν και ενθουσιάστηκαν με τα υλικά. Τα σφουγγάρια ήταν ένα υλικό με το οποίο δεν είχαν ξαναχρησιμοποιήσει για να ζωγραφίσουν. Τα αποτυπώματα που άφηναν τα σφουγγάρια έδωσαν στα παιδιά τη δυνατότητα να αναπτύξουν τη δημιουργική τους φαντασία και να δημιουργήσουν πολλά και ποικίλα σχέδια. Η καθοδήγηση μου δεν ήταν απαραίτητη καθώς τα παιδιά είχαν την ικανότητα να ανακαλύψουν τον τρόπο που έπρεπε να ζωγραφίσουν μόνα τους.

4^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Στη συγκεκριμένη τεχνική, σημαντικό ρόλο έπαιξε η παρουσίαση των υλικών (φύλλων δέντρων) στα παιδιά σαν αφορμή για τη δραστηριότητα. Τα παιδιά επεξεργάστηκαν τα φύλλα, τα χαρακτήρισαν και στη συνέχεια μου έδωσαν τα ίδια το έναυσμα να προχωρήσω στη δραστηριότητα. Φυσικά, στην υλοποίηση αυτής της τεχνικής τα παιδιά χρειάστηκαν τη βοήθεια μου περισσότερες φορές γιατί έπρεπε να σταθεροποιήσουν καλά τα φύλλα πάνω στο χαρτί και

μετά να τα ζωγραφίσουν. Παρόλα αυτά το αποτέλεσμα των προσπαθειών τους ήταν εκπληκτικό.

5^{Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:} Τα παιδιά σ' αυτή τη δραστηριότητα ανακάλυψαν άλλον ένα πρωτόγνωρο και πρωτότυπο τρόπο να ζωγραφίζουν. Η κόλλα UHU ήταν για τα παιδιά ένα υλικό που το χρησιμοποιούσαν μεν στα εικαστικά αλλά συνήθως για να κολλάνε διάφορα αντικείμενα μεταξύ τους, όχι για να ζωγραφίζουν. Μόλις ανακάλυψαν πόσο απλό και εύκολο είναι να χρησιμοποιούν την κόλλα όχι μόνο για να κολλάνε αλλά και για να ζωγραφίζουν, τους έκανε μεγάλη εντύπωση και είχαν τη διάθεση να πειραματιστούν με το καινούριο αντικείμενο.

6^{Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:} Η δραστηριότητα με τα δακτυλοτυπώματα ήταν περισσότερο μια δραστηριότητα που έδωσε στα παιδιά τη δυνατότητα να διασκεδάσουν μέσω της ζωγραφικής. Η τεχνική αυτή δεν ήταν πρωτόγνωρη για τα παιδιά, είχαν ξαναέρθει σε επαφή μ' αυτή στο παρελθόν. Μόλις τους έδωσα την οδηγία τι ήθελα να κάνουν, άρχισαν αμέσως με πολύ ενθουσιασμό να βουτάνε τα δάκτυλα τους μέσα στις δακτυλομπογιές και να τυπώνουν πάνω στο χαρτί. Κάποια παιδιά είχαν την τάση να χρησιμοποιούν όλο το χέρι όπως στην πρώτη δραστηριότητα, σ' αυτό το σημείο τους εξήγησα πως θα αφήσουμε πάνω στο χαρτί μόνο τα τυπώματα των δακτύλων μας. Ήταν λίγο δύσκολο βέβαια να κάνουν τα παιδιά αυτό που τους ζητούσα εγώ και το αποτέλεσμα δεν ήταν αυτό που περίμενα, είχε όμως την προσωπική σφραγίδα των παιδιών και αυτό είναι που έχει σημασία.

7^{Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:} Η δραστηριότητα αυτή ήταν η πιο εύκολη και απλή για τα παιδιά καθώς είναι πολύ ελκυστικό για αυτά να κάνουν μουτζούρες πάνω στο χαρτί και συνήθως όταν βαριούνται. Η ελευθερία να κάνουν ότι σχήματα, ότι χρώματα, ότι συνδυασμούς θέλουνε τους έδωσε απίστευτη ελευθερία κινήσεων. Φυσικά, υπήρχαν και παιδιά που παρόλο που τους ζήτησα να μουτζουρώσουν αυτά δημιούργησαν ένα συγκεκριμένο σχέδιο.

8^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Αυτή τη δραστηριότητα πριν ακόμα την υλοποιήσω τη θεωρούσα δύσκολη και δεν πίστευα ότι θα είχε μεγάλη επιτυχία. Το αποτέλεσμα με διέπνευσε, τα παιδιά ανταποκρίθηκαν πολύ θετικά και παρόλο που δυσκολεύτηκαν με την καθοδήγηση μου κατάφεραν ένα πολύ εντυπωσιακό αποτέλεσμα.

9^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Αυτή η δραστηριότητα ήταν πρωτόγνωρη για τα παιδιά. Δεν είχαν προσπαθήσει άλλη φορά να ζωγραφίσουν χρησιμοποιώντας δυο είδη μπογιών(κηρομπογιές- τέμπερες) ταυτόχρονα. Η κηλίδες χρώματος που διατηρήθηκαν μετά το πέρασμα της τέμπερας δημιούργησε στα παιδιά μεγάλη απορία και άρχισαν να ρωτάνε για πιο λόγο συνέβη αυτό. Φυσικά, η δική μου απάντηση, εφόσον δεν μπορώ να εξηγήσω το φαινόμενο αυτό ήταν ότι είναι κάτι μαγικό. Στα παιδιά αρέσουν πολύ τα μαγικά πράγματα, αυτά που δεν έχουν εξήγηση εξάπτουν τη φαντασία τους.

10^Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: Μέχρι τώρα τα παιδιά είχαν συνηθίσει να ζωγραφίζουν απλώνοντας το χρώμα πάνω στο χαρτί. Σ' αυτή τη δραστηριότητα, τους πρότεινα να προσπαθήσουμε να ζωγραφίσουμε σβήνοντας το χρώμα. Αυτό τους έκανε μεγάλη εντύπωση , μόλις όμως ανακαλύψανε πόσο εύκολο ήταν δεν δίστασαν καθόλου να το δοκιμάσουν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Πολλά τα συμπεράσματα μετά την υλοποίηση των οργανωμένων δραστηριοτήτων σε γνωστό Παιδικό Σταθμό του Δήμου Βόλου. Όλες αυτές οι δραστηριότητες ήταν καθοριστικές για να βγάλω τα κατάλληλα συμπεράσματα για τα τεχνικές ζωγραφικής με χρώμα.

1. Όλες οι τεχνικές είναι εύκολες, προσιτές και ενδιαφέρουσες για τα παιδιά ή όχι. Δεν γίνεται όλες οι τεχνικές να είναι εύκολες για το παιδί, εφόσον και για μας τις ίδιες τις νηπιαγωγούς ορισμένες δραστηριότητες με τις συγκεκριμένες τεχνικές μπορεί να αποτύχουν εύκολα. Επίσης, τις περισσότερες φορές τεχνικές όπως η ζωγραφική με δακτυλομπογιες και οι χρωματομουτζούρες είναι εύκολες για τα παιδιά και προσιτές αλλά όχι πάντα ενδιαφέρουσες, εφόσον είναι κάτι σχετικά πολύ εύκολο για τα παιδιά. Σε σχέση πάντα με άλλες τεχνικές όπως μπατίκ, το οποίο αν και δεν ήταν ιδιαίτερα εύκολη τεχνική ζωγραφικής αλλά κράτησε πολύ περισσότερο το ενδιαφέρον των παιδιών.

2. Όλα τα ήδη μπογιών βοηθούν στην ζωγραφική. Όπως είναι λογικό, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε κάθε τεχνική όλα τα είδη μπογιάς. Αυτό φαίνεται στο γεγονός ότι πολλές φορές απαιτούνται συγκεκριμένα ήδη μπογιάς για την επίτευξη μιας τεχνικής και αντίθετα χωρίς την παρουσία τους οι τεχνικές δεν επιτυγχάνονται. Λ.χ. δεν μπορούμε να βάλουμε στην θέση της μελάνης άλλη μπογιά ή αντί για κηρομπογιές να βάλουμε νεροχρώματα.

3. Ο τρόπος παρουσίασης των τεχνικών της ζωγραφικής παίζει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των τεχνικών από τα παιδιά ή όχι. Ο τρόπος παρουσίασης έπαιξε σημαντικό ρόλο στην δραστηριότητα και κατ' επέκταση στην επίτευξη της τεχνικής, εφόσον η σωστή παρουσίαση των χρωμάτων – μπογιάς που θα χρησιμοποιούσαμε στην τεχνική έπαιξε καθοδηγητικό ρολό στην υπόλοιπη πορεία της τεχνικής. Η διαδικασία ήταν: αν κέντριζε το ενδιαφέρον των παιδιών, (εφόσον όλες οι μπογιές είναι γνωστές στα παιδιά), τα παιδιά είχαν υψηλότερους στόχους για το αποτέλεσμα της ζωγραφικής τους, άρα και καλύτερα αποτελέσματα στην

επίτευξη της τεχνικής. Αν δεν κέντριζε το ενδιαφέρον των παιδιών η παρουσίαση των τεχνικών αλλά και των μπογιών, τότε δεν είχαμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα από τα παιδιά.

4. Οι υποδείξεις και η καθοδήγηση από τον παιδαγωγό παίζει ενεργητικό ρόλο στην υλοποίηση των δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα όταν τα παιδιά δυσκολεύονται σε κάποιο σημείο. Πρέπει όμως να καθοδηγούμε και να τα εμπυκώνουμε μέχρι το σημείο που δεν καταπιέζουμε την φαντασία και την ελεύθερη έκφραση τους. Ο νηπιαγωγός πρέπει να είναι αρωγός, εμπυκωτής και καθοδηγητής στο έργο και τις προσπάθειες των παιδιών να ανακαλύψουν καινούριους τρόπους έκφρασης και δημιουργίας. Είναι απαραίτητο ο παιδαγωγός να μιλά στα παιδιά ερεθίζοντας τα και γλωσσικά και να προβαίνει, αν χρειαστεί, και σε παραδειγματικές επιδείξεις για να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τη διαδικασία της δραστηριότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΚΗΣΤΙΣ. : Το βιβλίο της δραματοποίησης, Αθήνα 1998
- ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Η.: Η τέχνη στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο, τεύχος β, 1983, Δίπτυχο
- ΓΕΡΟΥ, Θ.: Το συμβολικό παιχνίδι βάση και αφειρηία καλλιτεχνικής δραστηριότητας στο σχολείο, Δίπτυχο, Αθήνα 1984
- ΔΑΒΑΚΗ, Π. : Η Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Αθήνα 1979
- ΔΗΜΟΥ, Γ.: Η Αισθητική Αγωγή στο Σχολείο, Κορφή, Αθήνα 1994
- ΚΑΛΟΥΡΗ – ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΟΥΡ. : Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Δίπτυχο, Αθήνα 1985
- ΚΑΝΙΣΤΡΑ , Μ.: Η σύγχρονη εικαστική αγωγή στο σχολείο, Αθήνα 1983.
- ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ, Α.:Σχεδιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου, Αθήνα 1983
- ΚΟΦΦΑΣ, ΑΛ. : Συμβολή στη διαδικασία της μάθησης, στο περιοδικό «λόγος και πράξη» της ΟΛΜΕ, τεύχος 27, Αθήνα 1985
- ΚΟΦΦΑΣ, ΑΛ. : Δραστηριότητες Αισθητικής Αγωγής στο νηπιαγωγείο, Αθήνα 1989
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α., : Κουκλοθέατρο 1, Πώς στήνεται ένα έργο. Καστανιώτη, Αθήνα 1999
- ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ- ΔΗΜΑΚΗ, Ε.: Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου Τάξη Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου, 1986
- ΜΠΕΛΛΑΣ, ΘΡ.: Το ιχνογράφημα ως μέσο διαγνωστικό της προσωπικότητας, Ηράκλειτος 1986
- ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Ε. : Φιλοσοφία και παιδεία, Αθήνα 1977
- ΠΑΠΠΑ, ΑΘ. : Μαθοκεντρική διδασκαλία, Βιβλία για όλους, Αθήνα 1987, τόμος πρώτος
- ΤΡΟΥΛΗ, Γ.: Η Αισθητική Αγωγή του παιδιού, Γρήγορη, Αθήνα 1991
- ΤΣΟΥΡΕΚΗ, Δ., : Σύγχρονη Παιδαγωγική, Αθήνα 1981
- ΥΠΕΠΘ. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ, βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο
- ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΜΗ, τόμος πρώτος

HULKE WALTAUD-MARIA: Das Farben Heilluch, Windpferd 1991

VOLLMAR K.: Farben, GU Übungsbuch

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. ΤΑ ΥΛΙΚΑ

1) Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στο νηπιαγωγείο.

i) Ποια υλικά χρησιμοποιούνται; (αριθμήστε ανάλογα με τη συχνότητα που χρησιμοποιούνται ξεκινώντας με το 1 για αυτά που χρησιμοποιούνται πιο συχνά)

α. νερομπογιές ....

β. τέμπερες ....

γ. δακτυλομπογιές ....

δ. λαδοπαστελ ....

ε. κηροπαστελ ....

στ. μαρκαδόροι ....

ζ. ξύλινα χρωματιστά μολυβιά ....

η. κάρβουνα ....

θ. μελάνη ....

ι. κιμωλίες ....

κ. πλαστικά χρώματα ....

ii) Τι μέσα/ εργαλεία χρησιμοποιούμε για να απλώσουμε τα χρώματα;

α. βαμβάκι

δ. πινέλα

ζ. σύρμα πίπας

β. καλαμάκι

ε. κερί

η. σπάγκο

γ. σφουγγάρι

στ. οδοντογλυφίδες

θ. μπατονετα

2) Τα υλικά που χρησιμοποιούμε ως επιφάνειες ζωγραφικής.

Ποια υλικά χρησιμοποιούμε για επιφάνεια που μπορούμε να ζωγραφίσουμε;

α. χαρτί

δ. μουσαμά

β. χαρτόνι

ε. γυαλιστερό χαρτί

γ. ύφασμα

στ. πλαστικά αντικείμενα

3) Προμήθευση υλικών

Πως αγοράζονται τα υλικά;

α. από εσάς ή το σχολείο

β. από τους γονείς

γ. και από τους δυο

4) Τεχνικές ζωγραφικής

Ποιες τεχνικές ζωγραφικής χρησιμοποιείτε στην τάξη;

α. ζωγραφική με τα δάχτυλα

β. δαχτυλοτυπωματα

γ. χρωματομουτζουρες

δ. ζωγραφική με ακτινωτές κηλίδες

ε. ζωγραφική Pointille

στ. βρεγμένο μέσα σε βρεγμένο

ζ. ζωγραφική νερομπογιάς ή μελάνης με αλάτι

η. με απομόνωση

θ. ζωγραφική με καλαμάκι

ι. ζωγραφική με σφουγγάρι

κ. ζωγραφική με ξυλοχρώματα ακουαρέλας

λ. συνδυασμός ζωγραφικής- χαρακτηριστικής

μ. μαγική ζωγραφική

ν. ζωγραφική με κερί

ξ. ζωγραφική αναμειγνύοντας τα χρώματα με το σβήσιμο

ζωγραφική με τέμπρες και ξέπλυμα από μελάνη

5) Χώρος τοποθέτησης των υλικών

Που είναι τοποθετημένα συνήθως τα υλικά;

α. σε ντουλάπι κλειστό

γ. σε ειδική αίθουσα εικαστικών

β. σε ράφια

δ. διάσπαρτα στην αίθουσα

B. ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

1) Πότε χρησιμοποιούνται τα υλικά;

α. στις ελεύθερες δραστηριότητες	ζ. στην ιστορία
β. στις εικαστικές δραστηριότητες	η. στη γεωγραφία
γ. στα μαθηματικά	θ. στη μουσική
δ. στις φυσικές επιστήμες	ι. στην παιδική λογοτεχνία
στ. στη γλώσσα	κ. στο κουκλοθέατρο

2) Πως οργανώνονται οι δραστηριότητες των εικαστικών;

- α. με πρωτοβουλία δικιά σας
- β. από τα παιδιά
- γ. και από τους δυο

Γ. ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΑ ΥΛΙΚΑ

1) Ποια αφόρμηση χρησιμοποιείτε για ένα νέο υλικό;

- α. παραμύθι
- β. τραγούδι
- γ. ένα γεγονός
- δ. άμεση επαφή
- ε. έργα τέχνης

2) Πειράματα

ι) Στα παιδιά αρέσει να κάνουν πειράματα και με ποιο τρόπο;

- α. με τη σύνθεση
- β. με την ανάμιξη

ii) Τι κάνουν τα παιδιά όταν ανακαλύπτουν κάτι στα πειράματα; Το ανακοινώνουν:

α. σε 'σας

β. στους συμμαθητές τους

γ. σε κανέναν

δ. κάτι άλλο

iii) Ποια είναι η αντίδραση των παιδιών μετά την ανακάλυψη:

α. ενθουσιάζονται

γ. δεν αντιδρούν

β. φωνάζουν

δ. κάνουν ερωτήσεις

3) Προβληματίζονται τα παιδιά όταν λερωθούν κατά τη δημιουργία τους;

α. ναι

β. όχι

4) Τελειώνοντας ένα έργο τα παιδιά επιθυμούν να:

α. το πάρουν σπίτι

β. το αφήσουν στο σχολείο

γ. στολίσουν την τάξη

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

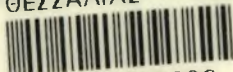

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085009